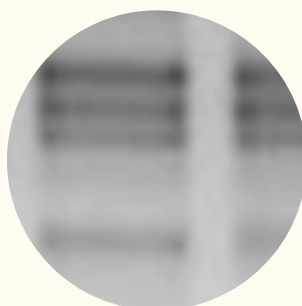
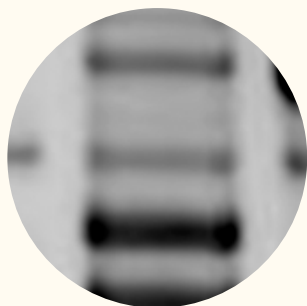

Årlig rapport

En sammanställning av oredlighet och
avvikelser från god forskningssed

© Nämnden för prövning av oredlighet i forskning
ISBN: 978-91-527-3763-7

Utgiven: 2022

Formgivning: Södra tornet

Foto: iStock

Tryckeri: Fyris-Tryck AB

Årlig rapport

En sammanställning av oredlighet i forskning och
avvikelser från god forskningssed under år 2021

dnr. 2.3-21/0067

Innehåll

Förteckning över förkortningar och vissa begrepp	5
Förord	7
Sammanfattning	8
Om rapporten, Npof och lagen	13
Nämnden prövar misstankar om oredlighet i forskning	16
Så går prövningen till	20
Statistik och erfarenheter från nämndens prövningar	23
Fortfarande fler ärenden än uppskattat	24
Nämnden fattade beslut i 32 ärenden	37
Korta referat av de ärenden nämnden prövat i sak	42
Erfarenheter från nämndens andra år	54
Redovisade uppgifter och synpunkter från lärosätena	59
Lärosätenas prövning av avvikelser från god forskningssed	60
14 lärosäten har prövat andra avvikelser	63
Korta referat av de konstaterade avvikelser från god forskningssed som prövats vid lärosätena	65
Redovisade uppgifter och synpunkter från övriga forskningshuvudmän	71
Nya lagen hjälp i arbetet mot oredlighet	72
Stort behov att utarbeta rutiner	72
Reflektioner över övriga forskningshuvudmäns synpunkter	73
Avslutande diskussion	75

Förteckning över förkortningar och vissa begrepp

I rapporten används vissa förkortningar och begrepp. För att underlätta läsningen har vi sammanfattat några av dem här.

EPM	Etikprövningsmyndigheten
Forskningshuvudman	En statlig myndighet eller en fysisk eller juridisk person i vars verksamhet forskning utförs
Förarbete	Regeringens proposition 2018/19:58 Ny ordning för att främja god sed och hantera oredlighet i forskning eller SOU 2017:10
Författning	Lag, förordning eller föreskrift
Lärosäte	Inrättning för högskoleutbildning (högskola eller universitet). I rapporten används begreppet lärosäte för att beteckna de högskolor och universitet som staten är huvudman för och som omfattas av högskoleförordningen
Npof	Nämnden för prövning av oredlighet i forskning
SUHF	Sveriges universitets- och högskoleförbund
ÖNEP	Överklagandenämnden för etikprövning

Förord

Även 2021 präglades nämndens verksamhet av den pågående pandemin, som så många andra verksamheter i samhället. Det innebar att utredningsarbete, beredning och möten i huvudsak sköttes från hemmet och med digitala hjälpmedel. För kollegialt beslutsfattande i frågor som är komplicerade och spänner över hela det vetenskapliga fältet har detta varit en utmaning förutom att det i alla möjliga avseenden påverkat hur handläggning och hantering av praktiska frågor fått skötas. Det förhållandet att nämnden rent organisatoriskt fortfarande varit i ett uppbyggnadsskede har bidragit positivt till möjligheter till satsningar och prioriteringar, men också inneburit att höga krav ställts på myndighetens kansli som samtidigt ska sköta den vardagliga hanteringen av ärenden och allt som en liten, ny och växande myndighet måste klara av. Kansliet har klarat detta på ett utmärkt sätt och därigenom kunnat ge nämnden det stöd och den service som behövs, men samtidigt har tillströmningen av nya ärenden under året visat att myndigheten behöver förstärkas ytterligare när det gäller utrednings- och handläggningskapacitet. Inför kommande verksamhetsår är det därför en viktig framgångsfaktor att kunna rekrytera personal med passande bakgrund och erfarenheter. Det är en uppgift som redan har påbörjats i skrivande stund våren 2022, men som kommer att uppta en del av myndighetens arbete även i framtiden.

När det gäller nämndens prövningar av anklagelser om oredlighet i forskning har 2021 dels inneburit att en viss praxis kunnat etableras, eftersom mängden likartade beslut nått en sådan nivå att man kan tala om att nämnden har en viss syn på en fråga. En stegvis bedömning av frågorna om förfalskning, fabricering och plagiat, frågan om allvarlig överträdelse samt den om uppsåt eller grov oaktsamhet har alltså etablerats. Vi har kunnat notera att den modellen – som bygger på lagens konstruktion – inte alltid varit lätt att kommunicera

utåt i forskarsamhället. Många vill nog gärna tänka sig att förfalskning inte kan ske utan uppsåt. Ett beslut att fria någon som förfalskat kan då bli svärbegripligt. Nämnden arbetar därför kontinuerligt med att försöka förbättra sin kommunikation med forskarna och med att förbättra beslutens motiveringar så att de blir så transparenta som möjligt.

När det gäller lagens innebörd på andra områden har också en viss praxis utvecklats i nämnden, men viss osäkerhet om vad som rättsligt sett gäller råder sedan några beslut överklagats till förvaltningsdomstol. I ett fall har domstolen gjort en annan bedömning än nämnden om hur lagen ska tillämpas och i skrivande stund överväger nämnden om denna dom ska överklagas eller om den vägledning vi fått är tillräcklig. Erfarenheterna från domstolsprövningen av nämndens beslut visar – bortsett att denna fyller en viktig funktion som rättssäkerhetsgaranti – att rättsprocessen innebär särskilda utmaningar för nämnden. Dessa består framför allt i att så lättbegripligt som möjligt redogöra för komplexa vetenskapliga sammanhang, metoder och slutsatser så att domstolen får ett tillfredsställande underlag. Domstolsprövningarna föranleder därmed en nyttig och nödvändig reflektion över utformningen av nämndens beslut och av lagstiftningen, vilket kommer att vara till nytta framöver.

Det är därför med både ödmjukhet och tillförsikt som vi härmed överlämnar den andra årsrapporten över nämndens verksamhet. Vi hoppas att den kan ge värdefull information om vår verksamhet i allmänhet och våra beslut i synnerhet samt bidra till att den helt fundamentala diskussionen om de forskningsetiska frågorna hålls levande i vetenskapssamhället.

Thomas Bull

Ordförande

Nämnden för prövning av oredlighet i forskning

Sammanfattning

Det har nu gått två år sedan lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning trädde i kraft, Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (Npof) bildades och forskningshuvudmännen fick ett ändrat uppdrag. Vi konstaterar att det finns en stor tilltro till den nya lagen och att mycket utvecklingsarbete har genomförts och pågår hos forskningshuvudmännen med anledning av den. Det visar den datainsamling vi har gjort och som redovisas i den här rapporten.

Nämnden fick in 40 ärenden

Under 2021 kom det in 40 ärenden om misstänkt oredlighet i forskning till nämnden. Det är, liksom 2020, nästan tre gånger så många ärenden som uppskattades i förarbetena till lagen.

De ärenden som kom in 2021 kan beskrivas på följande sätt.

- 17 ärenden var överlämnanden från forskningshuvudmän och 23 var anmälningar direkt från enskilda. Av de 40 ärenden som kom in 2020 var hälften överlämnanden och hälften anmälningar. Om man från ärendemängden 2020 räknar bort de 11 ärenden som hade påbörjats vid lärosätena innan lagen trädde i kraft, så har antalet överlämnade ärenden ökat.
- Det är en jämn fördelning mellan olika typer av misstänkta avvikelser. 2021 avsåg 17 avvikelser förfalskning, 15 plagiering och 13 fabricering. 6 misstankar avsåg något annat.
- Flest ärenden rör forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. I övrigt är alla forskningsämnesområdena förutom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin representerade.
- Två av de överlämnade ärendena kom från regioner. I övrigt var det lärosäten som överlämnade ärenden.
- De anmälda ärendena omfattade flera typer av forskningshuvudmän, främst lärosäten men även ett fåtal regioner och andra forskningshuvudmän som omfattas av lagen. Några anmälningar avsåg privata företag som inte omfattas av lagen.

2 fällande beslut och
23 friande beslut

Nämnden fattade under året beslut i 32 ärenden. Av dem var det bara 2 fällande beslut. I båda fallen rörde det sig om plagiering. I 23 av besluten friades forskarna. 7 ärenden prövades inte, utan avvisades för att de föll utanför lagens tillämpningsområde.

I 3 av de friande besluten bedömde nämnden att plagiering, fabricering eller förfalskning skett och att det var fråga om allvarliga avvikelser från god forskningssed. Avvikelserna ansågs däremot inte ha skett med uppsåt eller av grov oaktksamhet och utgjorde därmed inte oredlighet i forskning.

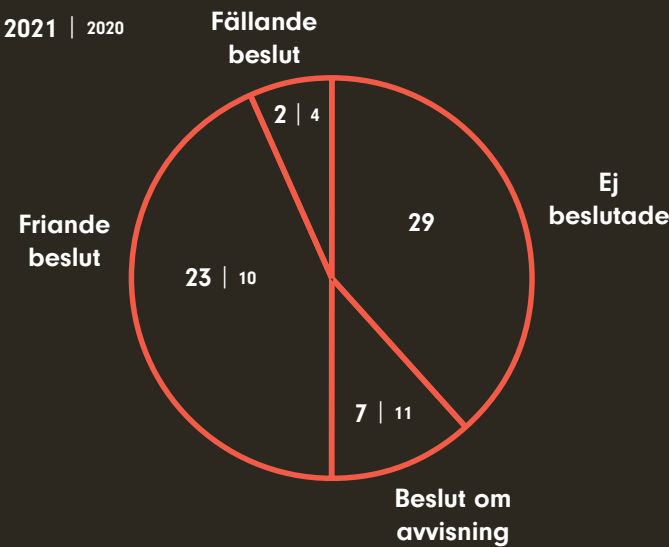
Lärosätena har förbättrat
information och rutiner till
följd av nämndens beslut

Lärosätena har återrapporterat vilka åtgärder de genomfört med anledning av nämndens beslut. De beskriver insatser på övergripande nivå i samtliga fall och på individnivå i två fall. På den övergripande nivån handlar det om samtal eller seminarier på den berörda institutionen, att rutiner setts över för att säkerställa att liknande händelser inte inträffar igen samt att utbildningar hållits. I vissa fall har utbildningarna gjorts till obligatoriska och permanenta inslag. Åtgärderna på individnivå avser korrigerande samtal med de fällda forskare som fortfarande arbetar kvar hos forskningshuvudmannen. I två av fallen hade forskarna slutat hos forskningshuvudmannen sedan tidigare.

5 fall av annan avvikelse
från god forskningssed

Andra avvikelser från god forskningssed som inte utgör oredlighet i forskning prövas fortsatt av lärosätena. 14 lärosäten uppger att de under 2021 har prövat sammanlagt 22 andra avvikelser från god forskningssed. I 5 av fallen har misstankarna utgjort en annan avvikelse. Av dessa har 2 rört medförfattarskapsfrågor, 2 brister i forskningsetik och 1 ärende har rört avvikelse från god publikationssed.

Beslut i ärenden 2021 och 2020

Vi ser att det finns mer att göra för att förebygga oredlighet i forskning och förebygga att ärenden som inte visar sig utgöra oredlighet uppkommer. Här ger vi några exempel.

Många ärenden har rört förfalskning i form av bildmanipulering eller bildduplicering. Genom tydligare rutiner och eventuella verktyg för granskning av figurer innan de skickas för publicering eller dylikt, borde ärenden som bygger på slarv i kvalitetssäkringen av artiklar kunna undvikas.

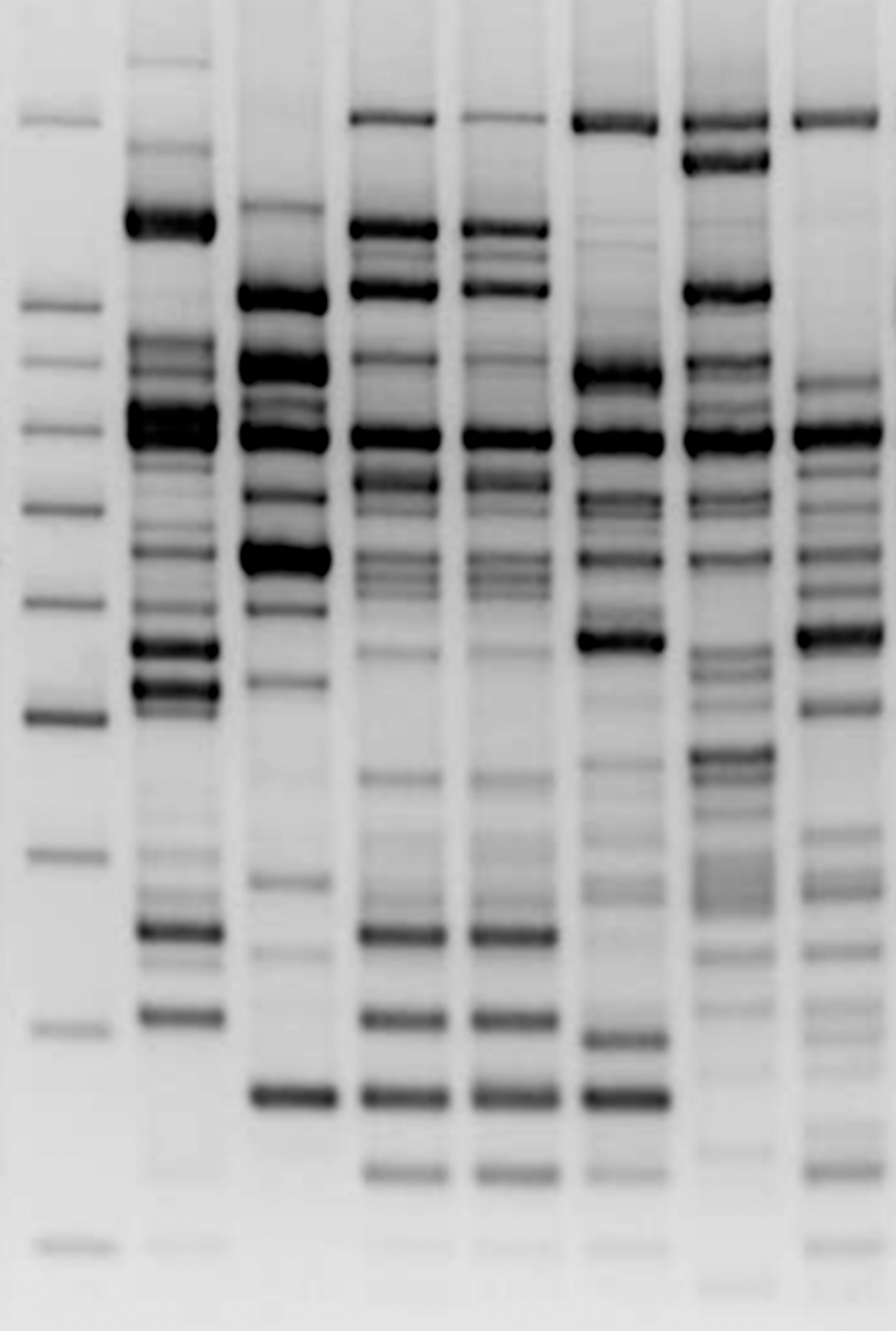
I ett fåtal ärenden saknades forskningsdata, vilket försvårade nämndens utredning och de anmäldas möjlighet att styrka sin sak. Forskningshuvudmännen har här en viktig uppgift i att förse forskare med en väldokumenterad och användarvänlig infrastruktur som underlättar hantering och lagring av forskningsmaterial.

Flera ärenden har under året handlat om plagiering av gemensamma texter eller idéer. Missförstånd och konflikter om medförfattarskap kan förebyggas genom att man diskuterar rollfördelningen inom samarbeten på ett tidigt stadium. Vi ser även att mer skulle kunna göras i form av utbildningsinsatser om käll- och referenshantering och genom mer utbredd användning av verktyg för plagieringskontroll. Enligt exempelvis kodexen framtagen av The European Federation of Academies of Sciences and Humanities (ALLEA)¹ har alla författare av en publikation fullt ansvar för publikationens innehåll om inte annat anges. Om man bedömer att man har olika ansvar i olika delar av ett projekt är det viktigt att tidigt avgöra detta och att sedan klargöra det i artikeln. Det kan också vara ett starkt stöd vid en eventuell prövning hos nämnden.

Många av de ärenden som anmäls av enskilda kräver mycket bakgrundsarbete från nämndens sida vilket påverkar handläggningstiderna. För att vi ska få in så bra underlag som möjligt kommer vi att ta fram mer stöd till anmälare på vår nya webbplats, så att vi kan hjälpa dem att bättre förstå vad det är vi utreder och inte. Vi tror att detta kan effektivisera processen. Vi kommer även att ge mer vägledning till forskningshuvudmän vid överlämning av ärenden, och beskriva mer om vilken information som är viktig för oss att få ta del av. På den nya webbplatsen kommer vi även att ge mer information och statusuppdateringar till de forskare som prövas.

Lärosätena efterfrågar mer utbyte mellan forskningshuvudmän och mer nationellt samordnade åtgärder i form av utbildningar, utbildningsmaterial eller konferenser. Nämnden avser att framöver utveckla och utöka vår externa kommunikation i den del som avser nämndens verksamhet och beslut för att bidra till lärandet och det förebyggande arbetet, samtidigt som vi prioriterar och utvecklar vår prövningsverksamhet.

1 Den europeiska kodexen för forskningens integritet, Reviderad utgåva 2018, ALLEA. Kap. 2.7.

Om rapporten, Npof och lagen

Nämnden för prövning av oredlighet i forsknings (Npof) vision är att alla ska kunna lita på svensk forskning. Därför ska varje forskare följa god forskningssed. Misstankar om oredlighet ska prövas på ett rättssäkert, transparent och tydligt sätt.

Syftet med den här rapporten är att bidra till kunskapsspridning, omvärldsorientering och enhetlighet.

Syftet med rapporten är att bidra till kunskaps-spridning, omvärlds-orientering och enhetlighet

Med den här rapporten vill vi berätta om de bedömningar av oredlighet i forskning som gjorts av Npof. Vi vill också berätta om forskningshuvudmännens prövningar av andra avvikelser från god forskningssed, samt om de åtgärder som forskningshuvudmännen har genomfört. På så sätt vill vi sprida kunskap om god forskningssed och bidra till en omvärldsorientering samt ytterst till att lika fall behandlas lika av forskningshuvudmännen vid val av åtgärder med mera. Rapporten är därför skriven för att läsas av uppdragsgivare, forskningshuvudmän, forskarsamhället och den intresserade allmänheten i övrigt. Det är regeringen som gett nämnden uppdraget att varje år ta fram rapporten. Enligt uppdraget ska rapporten innehålla

- en sammanställning av de beslut nämnden fattat under föregående kalenderår
- information om vilka åtgärder forskningshuvudmännen genomfört eller planerar att genomföra med anledning av nämndens beslut – det gäller beslut när nämnden fällt forskare för oredlighet eller friat dem för att man inte har konstaterat uppsåt eller grov oaksamhet (se 13 § nedan)
- information om vilka andra avvikelser än oredlighet i forskning som lärosätena har prövat. (se 18 § nedan)

13 §

18 §

Enligt 13 § lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning gäller att om nämnden har fattat ett beslut om att det har förekommit oredlighet i forskning, eller det framgår av ett beslut av nämnden att det har förekommit en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering utan att uppsåt eller grov oaksamhet har kunnat konstateras, ska forskningshuvudmannen inom sex månader efter att beslutet har vunnit laga kraft rapportera till nämnden vilka åtgärder huvudmannen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av beslutet.

Enligt 1 kap. 18 § högskoleförordningen (1993:100) ska en högskola till nämnden senast den 30 mars varje år i oidentifierad form redovisa uppgifter om avvikelser från god forskningssed som under föregående kalenderår har prövats inom högskolan.

Det finns en skillnad mellan de båda bestämmelserna när det gäller vilka som har en skyldighet att rapportera uppgifter till nämnden. Skyldighet enligt lagen avser forskningshuvudmän men högskoleförordningen avser endast högskolor. Med forskningshuvudman avses enligt lagen en statlig myndighet eller en fysisk eller juridisk person i vars verksamhet forskning utförs. Med högskola avses i högskoleförordningen högskolor och universitet. Alla högskolor enligt högskoleförordningen är forskningshuvudmän, men alla forskningshuvudmän är inte högskolor. Inrapporteringskyldigheten enligt högskoleförordningen avser alltså bara högskolor och inte övriga forskningshuvudmän vilket är väsentligt fler.

Så här har rapporten tagits fram

Underlaget till rapporten bygger på

- nämndens beslut och ärendehandläggning under 2020–2021
- en enkät till de 31 universitet och högskolor som omfattas av högskoleförordningens krav på att lämna uppgifter till nämnden (svarsfrekvensen var 100 procent)
- en enkät till ett urval av andra forskningshuvudmän som omfattas av lagen. Denna enkät skickades till statliga myndigheter², kommuner och regioner och enskilda utbildningssamordnare (svarsfrekvensen var 37 procent för statliga myndigheter, 67 procent för regioner, 1 procent för kommuner och 31 procent för enskilda utbildningssamordnare). Dessa organisationer omfattas inte av krav på att lämna uppgifter till nämnden. Enkäten syftade till att ge en mer heltäckande bild av övriga forskningshuvudmäns syn på lagen. Enkäten skickades inte till återstående forskningshuvudmän som omfattas av lagen så som staten i form av aktiebolag eller stiftelser (se punkt 3, 4 och 6 i 3 §) då det bedömdes vara för tidskrävande att identifiera dessa aktörer.
- de återrapporteringar lärosätena gjort inom sex månader efter nämndens beslut
- samt synpunkter från en konferens som hölls tillsammans med Sveriges universitets- och högskoleförbund för lärosätena den 13 maj 2022.

I rapporten används begreppet lärosäte för att beteckna de högskolor och universitet som staten är huvudman för och som omfattas av högskoleförordningen. De forskningshuvudmän som omfattas av lagen, men inte av högskoleförordningen, benämner vi övriga forskningshuvudmän. Här ingår exempelvis statliga myndigheter, kommuner och regioner samt enskilda utbildningssamordnare. När begreppet forskningshuvudmän används i rapporten, avser vi både lärosäten och övriga forskningshuvudmän.

Vi har valt att inte löpande referera till förarbeten som källa i rapporten för att inte tynga läsningen. När förarbeten till lagen beskrivs avser vi proposition 2018/19:58 eller SOU 2017:10.

3 §

Enligt 3 § lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning gäller att lagen tillämpas på forskning som utförs av

1. universitet och högskolor som har staten som huvudman och som omfattas av högskolelagen (1992:1434),
2. andra statliga myndigheter,
3. staten i form av aktiebolag, om bolagets verksamhet är reglerad i lag eller någon annan författning eller om staten som ägare eller genom tillskott av statliga anslagsmedel eller genom avtal eller på något annat sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten,

4. staten i form av stiftelse, om stiftelsens verksamhet är reglerad i lag eller någon annan författning eller om stiftelsen är bildad av eller tillsammans med staten eller förvaltas av en statlig myndighet,
5. kommuner och regioner,
6. aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och stiftelser där kommuner eller regioner utövar ett rättsligt bestämmande inflytande, och
7. enskilda utbildningsanordnare som har tillstånd att utfärda examina enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från lagens tillämpningsområde för forskningshuvudmän som bedriver forskning inom det försvars- och säkerhetspolitiska området. Regeringen får också besluta om sådana undantag i enskilda fall.

2 Enkäten skickades endast till de 60 myndigheter som ingår i Vetenskapsrådets nätverk för forskande myndigheter.

Nämnden prövar misstankar om oredlighet i forskning

Npof inrättades den 1 januari 2020 som en statlig myndighet under Utbildningsdepartementet. Nämndens uppgift är att pröva om oredlighet i forskning har ägt rum enligt lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning (i fortsättningen kallad lagen).

Nämnden bildades som ett led i att främja ett högt förtroende för svensk forskning. Tidigare prövades misstankar om oredlighet i forskning av forskningshuvudmännen själva och det saknades en gemensam definition av vad oredlighet i forskning var. Regeringen bedömde att det fanns brister i prövningarna, bland annat att forskningshuvudmännen hanterade misstankar på olika sätt och att det fanns alltför stora olikheter i de utredningar som gjordes och de konsekvenser som beslutades. Trovärdigheten hos utredningarna ifrågasattes, eftersom det kunde finnas ett motsatsförhållande när forskningshuvudmännen skulle utreda misstankarna på ett opartiskt sätt och samtidigt värna sitt eget anseende. I förarbetena uttrycks:

Frågor om oredlighet i forskning måste hanteras på ett sätt som främjar allmänhetens förtroende för forskningen. Systemet måste vara tydligt och rättssäkert och ge skydd och stöd till alla inblandade, det vill säga både de personer som har väckt frågor om misstanke om oredlighet och de som misstankar riktas mot. En tydlig och rättssäker hantering av misstänkt oredlighet i forskning syftar också till att oredlighet ska upptäckas och att felaktiga forskningsresultat ska dras tillbaka eller rättas, vilket i sin tur bidrar till ökad tillförlitlighet och kvalitet i forskningen. En tydlig och rättssäker hantering förebygger också uppkomsten av oredlighet.

Genom att centralisera prövningen av misstänkt oredlighet, är avsikten att skapa bättre förutsättningar för att hantera misstankarna på ett opartiskt och enhetligt sätt. Mot bakgrund av detta bildades därför Npof som en fristående myndighet. Andra avvikelser från god forskningssed som inte faller under den lagstadgade definitionen av oredlighet hanterar forskningshuvudmännen själva.

Utifrån sitt uppdrag har Npof beslutat om visionen:

Alla ska kunna lita på svensk forskning. Därför ska varje forskare följa god forskningssed och misstankar om oredlighet prövas på ett rättssäkert, transparent och tydligt sätt.

Oredlighet i forskning är definierat i lag för första gången

Genom den nya lagen har oredlighet i forskning definierats i lag för första gången. Oredlighet i forskning är:

en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås med uppsåt eller av grov oakt-samhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning.

Planering, genomförande eller rapportering av forskning

Kravet på att den allvarliga avvikelsen ska ha skett under "planering, genomförande eller rapportering av forskning" innebär enligt förarbetena att avvikelser under hela forskningsprocessen ska omfattas (prop. 2018/19:58).

Vad som avses med forskning är inte definierat i lagen. I förarbetena anges att nämnden med vägledning av de olika definitioner av forskning som finns och bedömningar i andra förarbeten får ta ställning till om ett ärende gäller forskning enligt den nya lagen.³ I lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor (etikprövningslagen) finns en definition av forskning som bygger på den så kallade Frascatimanualen från OECD. I 2 § etikprövningslagen anges att med forskning avses:

vetenskapligt experimentellt eller teoretiskt arbete eller vetenskapliga studier genom observation, om arbetet eller studierna görs för att hämta in ny kunskap, och utvecklingsarbete på vetenskaplig grund, dock inte sådant arbete eller sådana studier som utförs endast inom ramen för högskoleutbildning på grundnivå eller på avancerad nivå.

Förarbetena till högskolelagen (1992:1434) ger en annan definition, även den baserad på Frascatimanualen:⁴

Med grundforskning avses ett systematiskt och metodiskt sökande efter ny kunskap och nya idéer utan någon bestämd tillämpning i sikte. Grundforskning syftar till att ge bidrag till den vetenskapliga kunskapsmassan inom ett visst område. Med tillämpad forskning avses ett systematiskt och metodiskt sökande efter kunskap med en bestämd tillämpning i sikte. Med utvecklingsarbete avses ett idérikt och systematiskt utnyttjande av vetenskaplig och annan kunskap för att åstadkomma nya produkter, nya processer, nya system eller väsentliga förbättringar av nu existerande sådana.⁵

"Forskare" är ingen skyddad yrkestitel och begreppet definieras inte i lagen. Av förarbetena framgår dock att som forskare räknas personer som genomgår eller har genomgått forskarutbildning och som deltar i forskning. Övriga personer som deltar i forskningsverksamhet, exempelvis studenter på grundnivå eller avancerad nivå samt teknisk och administrativ personal, bör inte räknas som forskare.⁶

Enligt 4 § i lagen ansvarar forskaren för att följa god forskningssed i sin forskning. Ansvar för att följa god forskningssed innebär enligt förarbetena bland annat att inte vara oredlig och att inte bryta mot lagar och erkända forskningsetiska normer.⁷

³ Prop. 2018/19:58, s. 40.

⁴ Prop. 1992/93:1, s. 30.

⁵ Prop. 1992/93:1, s. 30.

⁶ Prop. 2018/19:58, s. 32–33.

⁷ Prop. 2018/19:58, s. 99.

Fabricering, förfalskning eller plagiering

De former av oredlighet som nämnden ska pröva är fabricering, förfalskning och plagiering. Lagstiftaren valde att inte definiera begreppen i lagen, men propositionen hänvisar till att begreppen finns beskrivna i forskningsetiska kodexar och riktlinjer, som **Den europeiska kodexen för forskningens integritet**⁸ och Vetenskapsrådets publikation **God forskningssed**.⁹ Enligt propositionen beskrivs begreppen ofta på följande sätt:¹⁰

Fabricering	forskaren hittar på data och återger dem som riktiga.
Förfalskning	forskaren utan berättigande manipulerar forskningsmaterial, utrustning eller processer, eller ändrar eller utelämnar data eller resultat.
Plagiering	forskaren använder andra personers arbete och idéer utan att ge tillbörligt erkännande till ursprungskällan.

Allvarlig avvikelse från god forskningssed

Det är bara allvarliga avvikelser från god forskningssed som kan vara oredlighet i forskning och som nämnden prövar. Andra avvikelser prövar i stället forskningshuvudmännen själva. För lärosätenas del regleras det i 1 kap. 17 § högskoleförordningen (1993:100). I förarbetena till lagen anges att fabricering och förfalskning som huvudregel är allvarliga avvikelser från god forskningssed. Plagiering bör i vissa fall inte anses utgöra en allvarlig avvikelse från god forskningssed, till exempel om det är fråga om en mindre förseelse vid ett enstaka tillfälle. Frågan om fabricering, förfalskning eller plagiering är en allvarlig avvikelse från god forskningssed måste dock bedömas i varje enskilt fall utifrån fakta i det specifika ärendet.¹¹

Uppsåt eller grov oaktsamhet

För att det ska vara fråga om oredlighet i forskning krävs enligt definitionen även att den allvarliga avvikelser från god forskningssed ska ha begåtts med uppsåt eller av grov oaktsamhet. Uppsåt innebär enligt förarbetena att forskaren ska ha förstått vad han eller hon har gjort, medan oaktsamhet innebär att forskaren i vart fall borde ha förstått detta. Grov oaktsamhet kräver att agerandet framstår som särskilt allvarligt eller klandervärt. Förbiseenden, slarv eller missförstånd bör som regel inte betraktas som grov oaktsamhet enligt förarbetena.¹²

8 Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Reviderad utgåva. Berlin: All European Academies (ALLEA); 2018, kap. 3.1.

9 God forskningssed. Stockholm: Vetenskapsrådet; 2017, kap. 8.

10 Prop. 2018/19:58, s. 100.

11 Prop. 2018/19:58, s. 100.

12 Prop. 2018/19:58, s. 50–51, 100.

Så initieras ett prövningsärende

Prövningsärenden vid Npof kan initieras på tre olika sätt:

- En forskningshuvudman lämnar över ärendet till Npof.
- Enskilda personer eller andra gör en anmälan.
- Npof tar upp en fråga om oredlighet i forskning som Npof har fått kännedom om på något annat sätt.

Skyldigheten för forskningshuvudmännen att överlämna ett ärende till Npof inträder om det kan misstänkas att oredlighet i forskning förekommit i forskningshuvudmannens verksamhet. Begreppet misstänkt oredlighet ska enligt förarbetena tolkas generöst, så att alla ärenden som skulle kunna vara oredlighet kommer att utredas av Npof. Det framgår också att tröskeln ska vara låg. Det innebär att om det är oklart om det rör sig om ett fall av misstänkt oredlighet i forskning eller avvikelse från god forskningssed i övrigt, bör huvudmannen lämna över handlingarna i ärendet till Npof för prövning.

Enskilda personer eller andra myndigheter kan också vända sig direkt till Npof med misstankar om oredlighet. Den möjligheten syftar till att öka möjligheten att alla misstänkta fall av oredlighet utreds. Det underlättar för den anmälare som annars inte vet vilken forskningshuvudman den ska vända sig till med misstankar och ska också vara en sorts kontrollfunktion, så att ärenden inte stannar vid forskningshuvudmännens prövning.

Npof får även på eget initiativ utreda misstankar om oredlighet. Några exempel enligt förarbetena är om nämnden i ett ärende upptäcker att även andra forskare än de som ärendet avser kan ha gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning eller om uppgifter om eventuell oredlighet förekommer i media. Under sitt första verksamhetsår inledde inte Npof några egna ärenden. Så skedde inte heller 2021. Däremot valde Npof att fortsätta att utreda och pröva misstankar i en anmälan efter det att anmälarna själva tog tillbaka den.

Så går prövningen till

Nämnden sammanträder cirka tio gånger om året och fattar då beslut i prövningsärendena. Eftersom nämnden är myndighetens ledning fattar den även andra typer av ledningsbeslut, exempelvis om verksamhetsplan, budget och uppföljning.

Bedömningarna i prövningsärendena sker i fem steg som följer strukturen i oredlighetsdefinitionen i lagen:

1. Omfattas den anmälde av lagen?
2. Är det fråga om planering, genomförande eller rapportering av forskning?
3. Är det i sådant fall fråga om fabricering, förfalskning eller plagiering?
4. Är det i sådant fall en allvarlig avvikelse från god forskningssed?
5. Har det i sådant fall skett med uppsåt eller grov oaksamhet?
6. Kansliet bereder ärendena inför nämndens beslut. En handläggare vid kansliet är föredragande inför nämnden.

Ärendenas gång skiljer sig åt bland annat beroende på sakfrågans komplexitet, hur tydlig anmälan eller överlämnandet är, om kompletteringar behövs och om sakkunnig ska anlitas. Handläggningen följer den här gången på övergripande nivå:

När ett ärende kommer in till nämnden gör kansliet en första bedömning av om ärendet ska prövas i sak. Den anmälda informeras i sådana fall om att ärendet kommit in, såvida ärendet inte uppenbart ligger utanför lagens tillämpningsområde och ska avvisas. När handläggaren satt sig in i ärendet hämtar handläggaren eventuellt in ytterligare material i ärendet. Den anmälda får sedan möjlighet att yttra sig över samtliga handlingar i ärendet. Nämnden bedömer därefter vid ett nämndmöte om en sakkunnig ska utses eller inte. Om en sakkunnig inte ska utses, kan ärendet oftast avgöras vid nästkommande möte. Om en sakkunnig däremot ska anlitas, tar ärendet längre tid. När den sakkunniga lämnat sitt utlåtande kommuniceras det med den anmälda, som får möjlighet att yttra sig om utlåtandet och ärendet i övrigt. Därefter går ärendet upp till nämnden för beslut. Nämndens beslut kan överklagas till Förvaltningsrätten i Uppsala.

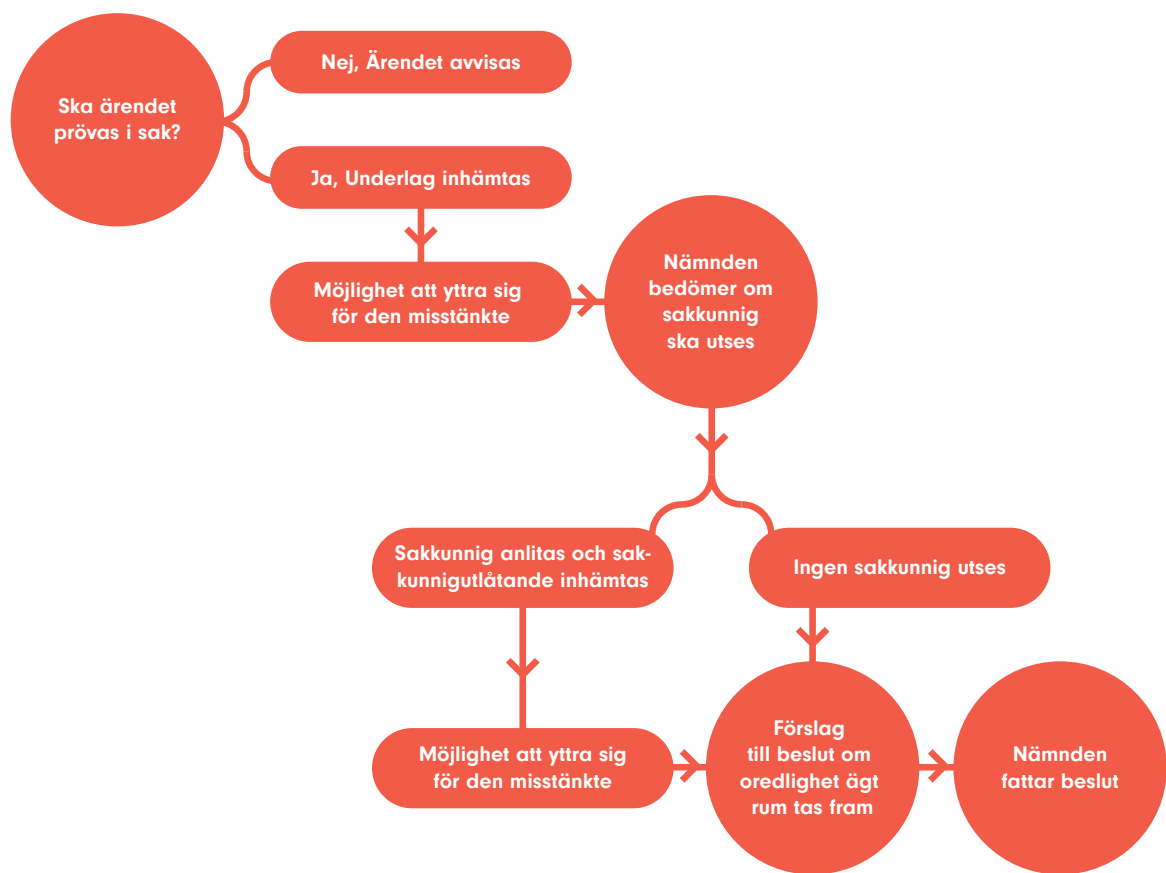
Uppenbart obefogade anmälningar kan avvisas

Om nämnden bedömer att en anmälan är uppenbart obefogad kan nämnden avvisa anmälan. Den prövas då inte i sak. Det kan vara fråga om sådant som helt uppenbart inte gäller forskning, utan till exempel marknadsföring eller nyhetsförmedling. Nämnden kan bara avvisa anmälningar. Ärenden som har överlämnats av en forskningshuvudman kan inte avvisas.

Anmälare är inte part enligt förvaltningsrättens bedömning

Den som anmäler ett ärende betraktas inte som part i ärendet, och därför kommuniceras ärendet inte med anmälaren på det sätt som anges i förvaltningslagen. Anmälaren har inte heller talerätt och kan därmed inte överklaga nämndens beslut. Detta har Förvaltningsrätten i Uppsala klargjort i 5 ärenden som överklagats dit av anmälare och som domstolen avvisat. Två av dessa avvisningsbeslut har överklagats till Kammarrätten i Stockholm. Kammarrätten meddelade inte prövningstillstånd.

Figur 1. Prövningsärendets gång

Statistik och erfarenheter från nämndens prövningar

Precis som året innan har det kommit in långt fler ärenden under 2021 än vad som uppskattades i förarbetena. Under året kom 40 ärenden in jämfört med 46 ärenden året innan. Uppskattningen i förarbetena var att nämnden skulle ta emot cirka 15 ärenden per år.

Fortfarande fler ärenden än uppskattat

Det är väsentligt fler ärenden som kommit in 2021 än vad som uppskattades i förarbetena. Enligt förarbetena skulle det komma in ungefär 15 ärenden per år. I stort sett ligger ärendemängden under nämndens två första år på ungefär samma nivå – 46 ärenden under 2020 och 40 ärenden under 2021. Det kan framstå som en liten minskning, men är egentligen en ökning, eftersom 11 ärenden 2020 var ärenden som inletts tidigare år men inte avslutats innan nämnden bildades.

I det här kapitlet beskriver vi de ärenden som kom in under 2021 – hur många som anmälts respektive överlämnats samt vilka misstankar, ämnesområden och forskningshuvudmän som ärendena omfattar. Därefter redogör vi för statistik över de ärenden där beslut har tagits. De ärenden som prövats i sak beskriver vi i korta referat. Kapitlet avslutas med reflektioner och erfarenheter från året.

Varför så många ärenden?

Det kan finnas olika förklaringar till att ärendemängden är högre än vad som uppskattades i förarbetena. I den årliga rapporten för 2020 föreslog vi att uppskattningen kan ha varit för lågt beräknad från början. Uppskattningen baserades bland annat på att lagstiftaren förväntade sig att ärendemängden inte skulle vara så stor, eftersom nämndens prövning bara omfattar ärenden om oredlighet och inte andra avvikelser från god forskningssed. En bidragande förklaring till den stora mängden ärenden kan också vara att det i och med den nya ordningen blivit möjligt för enskilda att anmäla ärenden direkt till nämnden, i stället för till forskningshuvudmannen. Under nämndens andra år konstaterar vi att antalet ärenden fortsätter att överstiga uppskattningarna, och bedömer att vi sannolikt kan förvänta oss ett stort antal ärenden även framöver.

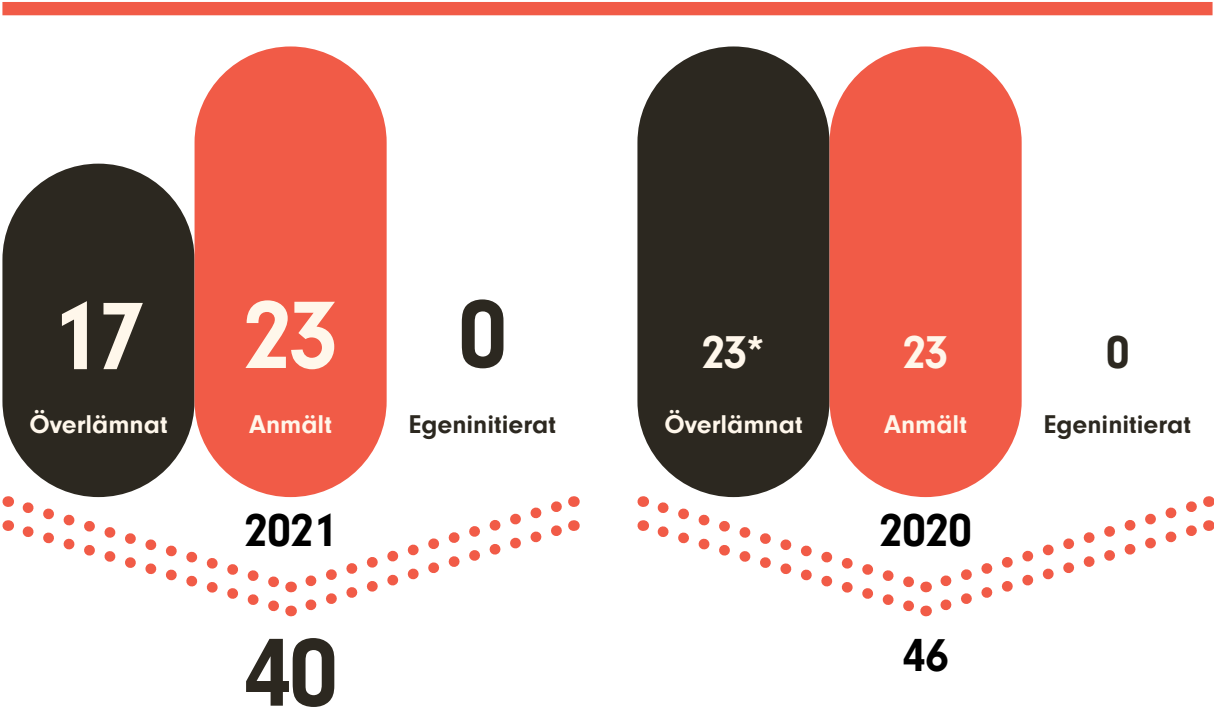
Ungefär lika många anmällda som överlämnade ärenden

Det är ungefär lika många ärenden som har överlämnats och som har anmälts till nämnden under nämndens båda första verksamhetsår. Av de 40 ärenden som kom in under 2021 var 17 överlämnanden från en forskningshuvudman och 23 anmälningar direkt från enskilda. Av de 46 ärenden som kom in 2020 var hälften överlämnanden och hälften anmälningar. Som framgår av figur 2, ligger antalet anmällda ärenden på samma nivå båda åren.

Överlämnade
ärenden mer lika
mellan lärosätena

Under året har vi sett att de handlingar vi får i samband med ett överlämnande har blivit mer lika mellan forskningshuvudmännen. I de flesta fall har forskningshuvudmannen sammanställt materialet på ett överskådligt sätt. Överlämnandena innehåller i regel en beskrivning av vad som skett i ärendet innan det överlämnats till nämnden, beslut om att ärendet ska överlämnas och kontaktinformation. Överlämnandena innehåller även i regel en beskrivning av vad misstanken gäller och om det som kan misstänkas gäller fabricering, förfalskning eller plagiat. I ett fåtal överlämnanden har forskningshuvudmannen inte tydligt beskrivit vilka misstankar de överlämnar.

Figur 2. Antal ärenden år 2021 och 2020.

*Varav 11 har överlämnats enligt punkten 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning.

Anmälda ärenden kräver mer arbete av Npof

Liksom året innan kan vi konstatera att karaktären på de överlämnade och de anmälda ärendena ofta skiljer sig åt. Vissa anmälningar liknar överlämnandena på så sätt att de innehåller utförlig bakgrundsinformation och tydligt anger om misstanken avser förfalskning, fabricering eller plagiat. De flesta anmälningarna kräver dock mer bakgrundsarbete från Npofs sida än de överlämnade ärendena.

I många anmälningar är misstankarna oklara. Flera innehåller synpunkter på många olika felaktigheter i forskningen som anmälts. Vissa av synpunkterna kan Npof tydligt anta är misstankar om fabricering, förfalskning eller plagiat, medan andra gäller andra typer av avvikelser från god forsknings- sed eller annan lagstiftning, som frågor om etikprövning eller personuppgiftsbehandling. I vissa fall måste det klargöras om det som är anmält kan betraktas som forskning. För många anmälningar behöver Npof därför först bedöma om ärendet faller inom lagens tillämpningsområde och om det ska prövas. Det vill säga, kan det som är anmält betraktas som forskning? Och är det utfört av en forskare och vid en forskningshuvudman som omfattas av lagen? När den bedömningen är klar är nästa steg att förstå vad misstanken gäller och om det som misstänks kan avse fabricering, förfalskning eller plagiat. Om det inte är tydligt vad misstanken gäller begär Npof att anmälaren förtydligar sin anmälan.

I förarbetena anges att skälen till att Npof ska kunna ta emot anmälningar direkt från enskilda är att det ökar chansen att misstänkta fall av oredlighet utreds. Det är tänkt att fungera som en slags kontrollfunktion om en forskningshuvudman inte gör en korrekt bedömning av om ett ärende bör överlämnas till Npof eller om det bör hanteras av forskningshuvudmannen själv. Ett annat skäl som anges är att en enskild som misstänker oredlighet inte nödvändigtvis kan veta vem som begått oredligheten och vilken forskningshuvudman som ärendet i så fall bör anmälas till. Det är alltså rimligt att utgå ifrån att anmälda ärenden till skillnad från överlämnade ärenden kommer att innebära mer bakgrundsarbete för Npof.

**Nytt anmälningsskema
på webben**

Vi kommer att arbeta fram en ny form av anmälningsskema på vår nya webbplats. Syftet är att hjälpa anmälare att bättre förstå vad det är vi utreder och om det de misstänker faller in under lagen samt se till att vi får in så bra underlag som möjligt. Vi kommer även att ge mer vägledning till forskningshuvudmän vid överlämning av ärenden, och beskriva mer om vilken information som är viktig för oss att få ta del av. Forskningshuvudmännen uppmuntras att kontakta nämnden om det finns frågor om ett ärende ska överlämnas och vad som ska ingå i överlämnandet. Även enskilda uppmuntras att kontakta nämnden om de är osäkra på om de misstänker de har faller inom lagens tillämpningsområde.

**Inga initiativ
till nya ärenden
från Npof**

Under 2021 har inga ärenden startats på Npofs initiativ. Det är viktigt att möjligheten finns för Npof att själv initiera ett ärende om det skulle vara så att Npof får kännedom om oredlighet i forskning som inte har anmälts eller överlämnats. Under året har det inte kommit några sådana misstankar till vår kännedom. I ett fåtal ärenden har Npof vidgat ett ärende. I vissa fall har en artikel misstänkts innehålla fel och en enskild forskare har pekats ut. Nämnden har då prövat alla forskare som står som medförfattare till den artikel som misstänkts. Jämfört med 2020 har vi under 2021 sett att det oftare är alla författare till en artikel som överlämnats till oss, snarare än en enskild författare. I ett fall under året har ett ärende dragits tillbaka av de ursprungliga anmälarna, men nämnden har då valt att pröva ärendet ändå eftersom skälen till att anmälan togs tillbaka inte handlade om själva sakfrågan.

Jämn fördelning mellan olika typer av misstänkta avvikelser

Bland de ärenden som kom in 2021 förekommer misstankar om förfalskning och plagiering något oftare än misstankar om fabricering, men skillnaderna är inte stora. Bland de misstankar som kom in till nämnden 2021 avsåg 17 förfalskning, 15 plagiering och 13 fabricering. 6 misstankar avsåg något annat. Vissa ärenden rörde flera typer av misstänkta avvikelser och därför är det totala antalet misstankar om fabricering, förfalskning eller plagiering större än antalet ärenden. Totalt sett omfattade de 40 ärenden som kom in under året 51 misstankar. Under 2020 var det lika många misstankar om plagiering som förfalskning, 18 stycken, medan färre avsåg fabricering, 10 stycken. Fördelningen mellan olika typer av misstankar är under 2021 nästan densamma som året innan. Figur 3 visar fördelningen mellan olika typer av misstankar.

Misstankarna omfattar flera delar av forskningsprocessen

Det är stor variation bland ärendena när det gäller vilken del av forskningsprocessen misstankarna gäller och vad de avser.

Misstankarna om plagiering har under året rört allt från plagiering av text i vetenskapliga artiklar, böcker, avhandlingar, konferenspublikationer och masteruppsatser till plagiering av text eller idéer i forskningsmedelsansökningar.

Flera av misstankarna om förfalskning har under året rört bildduplicering i publicerade artiklar där en bild som sägs visa ett resultat i en artikel, även har använts för att visa ett annat resultat. I flera sådana ärenden har det rört sig om så kallade Western blot-analyser¹³, där samma Western blot-panel har förekommit på fler än ett ställe, trots att avsikten har varit att visa olika resultat. Misstankarna om förfalskning har även rört resultat i pågående forskningsprojekt där resultaten ännu inte publicerats, som manuskript som skickats in för granskning till en vetenskaplig tidskrift. I flera ärenden som gäller bildduplicering har misstanken bedömts vara både förfalskning och fabricering.

Misstankarna om fabricering har gällt allt från data i pågående forskning till resultat och figurer i publicerade artiklar eller projektrapporter. De har exempelvis handlat om misstankar om att enkätresultat har fabricerats till DNA-sekvenser, felaktig representation av mätdata och fabricerade laboratoriemätningar.

I flera av de anmälda ärendena har misstankarna bedömts röra något annat än fabricering, förfalskning eller plagiat. I dessa fall har misstankarna handlat om exempelvis medförfattarskapsfrågor och studieutformning. Dessa ärenden prövas inte av nämnden utan av forskningshuvudmännen. I ett fåtal fall har det inte gått att avgöra vad misstanken gäller.

¹³ Western blot är en molekylärbiologisk metod för att identifiera specifika proteiner och är en metod som används bland annat inom biomedicinsk forskning.

Figur 3. Antal misstänkta avvikelser 2021 och 2020, de större siffrorna avser 2021.

För några ärenden förekommer flera typer av misstänkta avvikelser.

Flest ärenden inom medicin och hälsovetenskap

För att belysa vilka forskningsämnesområden ärendena avser har nämnden klassificerat dem enligt Standard för svensk indelning av forskningsämnen 2011 på den högsta nivån¹⁴. Av de 40 ärenden som kom in 2021 var över hälften inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap. Även året innan kom en betydande andel av ärendena från medicin och hälsovetenskap.

Skillnaden i antalet ärenden mellan åren är störst för naturvetenskap, som 2020 stod för näst flest ärenden, medan det under 2021 bara kom ett ärende inom det forskningsämnesområdet. I dagsläget kan vi inte se några särskilda skäl till förändringen. Vi har exempelvis inte ändrat något i vårt sätt att bedöma vilket område ärendena hör till. Figur 4 visar antalet ärenden per forskningsämnesområde.

Sammantaget kan vi konstatera att de ämnesområden med flest ärenden också är de ämnesområden där en stor del av forskningen inom Sverige bedrivs. Till exempel är de tre forskningsämnesområden med flest antal publicerade tidskriftsartiklar för 2021¹⁵ samt flest antal registrerade doktorander höstterminen 2021 i Sverige¹⁶ medicin och hälsovetenskap, naturvetenskap samt teknik. De tre områdena har också störst andel beviljade medel för åren 2008–2023¹⁷.

Figur 4. Antal ärenden per forskningsämnesområde 2021 och 2020. De större siffrorna avser 2021.

14 Om ärendena har rört vetenskapliga publikationer som återfunnits i SwePub eller forskningsprojekt som återfunnits i Swecris har vi utgått från den ämnesindelningen. I annat fall har klassificeringen gjorts vid nämndens kansli.

15 SwePub, <http://www.swepub.kb.se/> [hämtad 2022-03-31].

16 Universitetskanslersämbetet. Statistikdatabas: Högskolan i siffror, <https://www.uka.se/statistik-analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror.html> [hämtad 2022-05-06].

17 Swecris, <https://www.vr.se/swecris.html#/> [hämtad 2022-03-31].

**Humaniora
och konst**

**Lantbruksvetenskap och
veterinärmedicin**

Samhällsvetenskap

Teknik

Oklassificerat

Summa

Ärendena avser
främst forskning
utförd vid lärosäten

Under både 2021 och 2020 är det främst lärosäten som har överlämnat ärenden till nämnden, och av de anmälda ärendena har de flesta omfattat forskning som bedrivs vid lärosäten.

Större delen av den offentligt finansierade forskningen i Sverige bedrivs vid lärosätena. Tabell 1 visar utgifterna för forskning och utveckling i Sverige efter sektor. Statistiken är hämtad från SCB och gäller 2019¹⁸.

Tabell 1. Utgifter för egen Forskning och Utveckling i Sverige efter sektor, 2019.

Ämnesområde	Totala utgifter för egen FoU 2019, mnkr.
Universitets- och högskolesektorn	40 491
Regioner	4 384
Statliga myndigheter	2 906
Lokala och regionala FoU-enheter	225
Kommuner	204
Privata icke-vinstdrivande sektorn	199
Företagssektorn	122 651
Summa	171 060

18 Statistiska centralbyrån. Statistikdatabasen, https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__UF__UF0301__UF0301A/ [hämtad 2022-04-04].

Två överlämnade ärenden kommer från en region

Siffran inom parentes anger det antal som överlämnats enligt punkten 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning.

Det är 11 lärosäten och 2 regioner som har överlämnat ärenden till nämnden 2021. Antalet överlämnade ärenden per forskningshuvudman framgår av tabell 2. I två fall var ett och samma ärende överlämnat av två forskningshuvudmän och därför är antalet överlämnanden per forskningshuvudman större än de 17 ärenden som överlämnats. År 2020 kom de överlämnade ärendena från 8 olika lärosäten.

Tabell 2. Antal överlämnade ärenden per forskningshuvudman.

Forskningshuvudman	2021	2020
Försvарshögskolan	1	-
Göteborgs universitet	1	2 (1)
Högskolan Dalarna	1	-
Högskolan i Gävle	1	-
Karolinska institutet	3	3 (1)
Kungliga Tekniska högskolan	1	
Linköpings universitet	2	2 (2)
Lunds universitet	2	8 (5)
Malmö universitet	-	1
Umeå universitet	1	4 (1)
Uppsala universitet	2	2 (1)
Örebro universitet	2	1
Regioner		
Region Skåne	1	-
Region Örebro län	1	-
Summa	19	23

Anmälda ärenden gäller olika forskningshuvudmän

De anmälda ärendena avser misstänkt oredlighet i forskning vid 10 olika lärosäten, 2 regioner, 5 andra forskningshuvudmän som omfattas av lagen, som andra myndigheter med forskningsuppdrag, samt 5 privata företag som inte omfattas av lagen. I ett ärende är det ännu inte klarlagt vilken verksamhet som avses. Antalet anmälda ärenden per forskningshuvudman framgår av tabell 3. Då fyra ärenden omfattar fler än ett lärosäte, eller fler än ett privat företag blir summan av antalet forskningshuvudmän som omfattas av ärenden i tabellen större än antalet anmälda ärenden.

Mellan lärosätena finns variation i inriktning, bredd och storlek, men också i till exempel antalet helårsarbetskrafter och intäkter till forskning och utbildning på forskarnivå (se tabell 4). 9 lärosäten har berörts både av överlämnade och anmälda ärenden. Liksom året innan visar statistiken att de lärosäten som har störst intäkter för forskning och utbildning på forskarnivå och flest helårsarbetskrafter¹⁹ också har fler ärenden. Vi kan tänka oss flera möjliga förklaringar till att vissa forskningshuvudmän står för fler ärenden än andra. Exempelvis skulle antalet ärenden kunna bero på forskningsvolymen i sig men även på andra faktorer, som utbyggd administration för att hantera oredlighet, större möjlighet att föra diskussioner om synen på god forskningssed samt ett intresse från allmänheten för forskningen som bedrivs vid just det lärosätet. Men för att kunna bedöma skälen behövs en djupare analys.

¹⁹ Universitetskanslersämbetet. Statistikdatabas: Högskolan i siffror, <https://www.uka.se/statistik-analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror.html> [hämtad 2022-05-16].

Tabell 3. Antal anmälda ärenden per forskningshuvudman.

Forskningshuvudman	2021	2020
Universitet och högskolor		
Chalmers tekniska högskola	1	
Försvarshögskolan	1	
Göteborgs universitet	1	
Högskolan i Borås		1
Högskolan Kristianstad		1
Karolinska Institutet	4	4
Kungliga Tekniska Högskolan	2	
Linköpings universitet	1	
Luleå tekniska universitet	2	1
Lunds universitet	3	5
Mittuniversitetet	1	
Stockholms universitet		1
Södertörns högskola		1
Umeå universitet	3	1
Uppsala universitet	3	2
Regioner		
Region Skåne	1	
Stockholms läns sjukvårdsområde	1	
Övriga forskningshuvudmän		
IVL Svenska Miljöinstitutet		1
Länsstyrelsen i Skåne		1
Folkhälsomyndigheten	1	
Inte fastställt	1	2
Forskningshuvudmän som inte omfattas av lagen	3*	2
Summa	29	23

*(tre ärenden som omfattar 5 olika privata företag)

Tabell 4. Statistik om lärosätenas forskningsverksamhet.

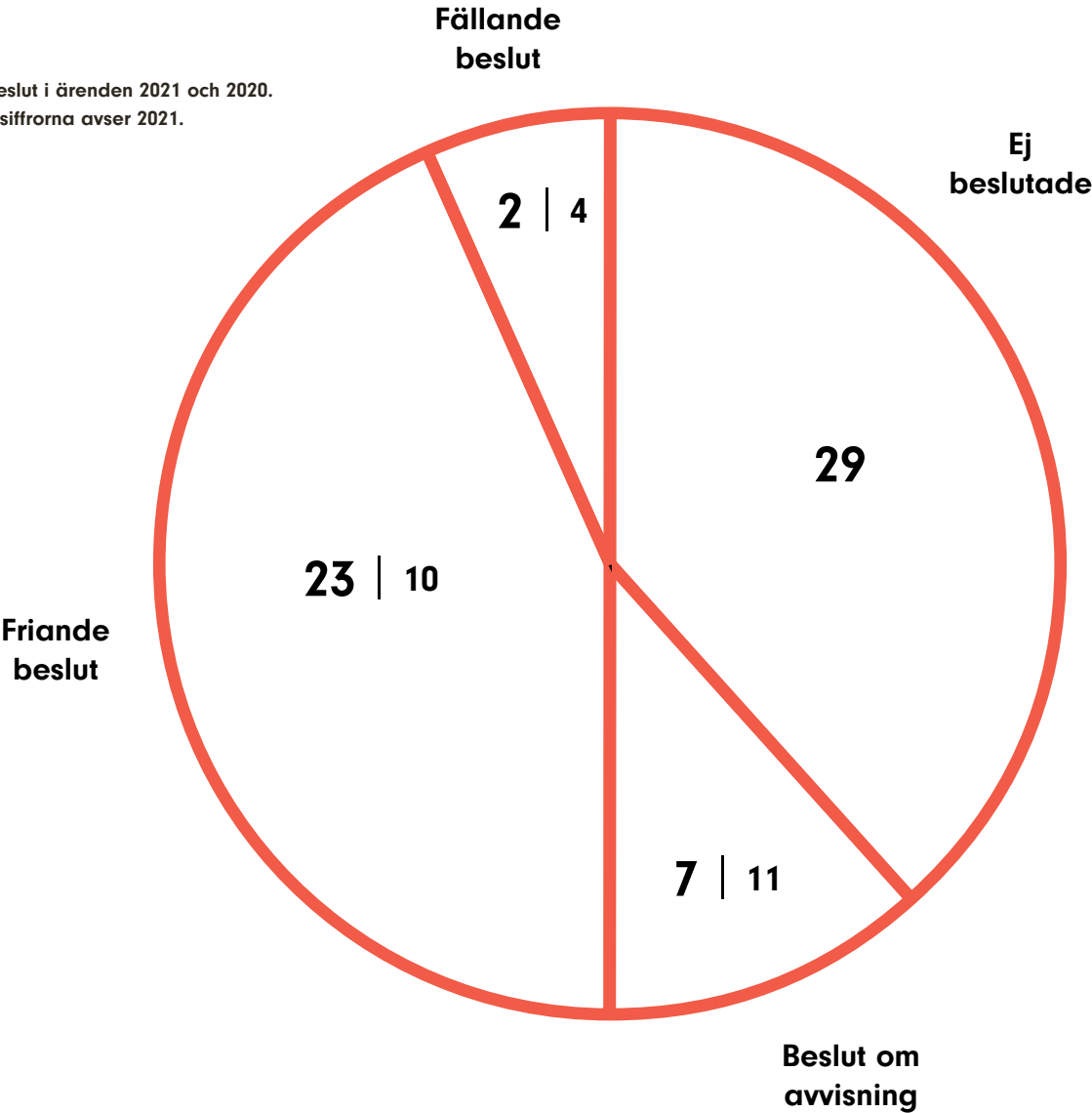
Lärosäte	Intäkter till forskning och utbildning 2021 (tkr)	Forskande och undervisande personal, heltidsekvivalenter 2020	Doktorander höstterminen 2021
Blekinge tekniska högskola	179 802	203	81
Försvarshögskolan	143 658	245	21
Gymnastik- och idrottshögskolan	62 853	79	19
Göteborgs universitet	4 417 935	2 927	1 677
Högskolan Dalarna	164 640	433	53
Högskolan i Borås	204 385	372	72
Högskolan i Gävle	189 541	430	47
Högskolan i Halmstad	202 935	288	63
Högskolan i Skövde	146 720	289	39
Högskolan Kristianstad	117 435	326	15
Högskolan Väst	194 022	342	68
Karlstads universitet	450 338	9	221
Karolinska institutet	6 339 231	650	2 087
Konstfack	26 610	2 181	–
Kungl. Konsthögskolan	18 700	81	–
Kungl. Musikhögskolan i Stockholm	29 023	81	–
Kungl. Tekniska högskolan	3 667 582	1 722	1 666
Linköpings universitet	2 539 292	1 671	1 041
Linnéuniversitetet	621 754	999	285
Luleå tekniska universitet	1 066 122	604	488
Lunds universitet	6 526 754	3 517	2 462
Malmö universitet	470 526	973	241
Mittuniversitetet	443 956	532	137
Mälardalens högskola	357 895	528	183
Stockholms konstnärliga högskola	60 608	95	24
Stockholms universitet	3 493 360	2 323	1 239
Sveriges lantbruksuniversitet	2 840 422	1 809	478
Södertörns högskola	348 969	438	74
Umeå universitet	2 686 922	1 902	742
Uppsala universitet	5 387 783	3 341	2 019
Örebro universitet	632 797	700	452

Nämnden fattade beslut i 32 ärenden

Nämnden fattade beslut i 32 ärenden under 2021. I 2 ärenden konstaterade nämnden oredlighet i forskning och i 23 ärenden friades forskarna från misstankar om oredlighet. Dessutom avvisades 7 ärenden. Figur 5 visar antalet ärenden fördelat per typ av beslut och figur 6 visar utgången i beslutade ärenden.

I det här avsnittet beskriver vi dessa tre kategorier av beslut lite närmare.

Figur 5. Beslut i ärenden 2021 och 2020.
De större siffrorna avser 2021.

De två fällande besluten
avsåg plagiering

De två fällande besluten 2021 avsåg båda plagiering.

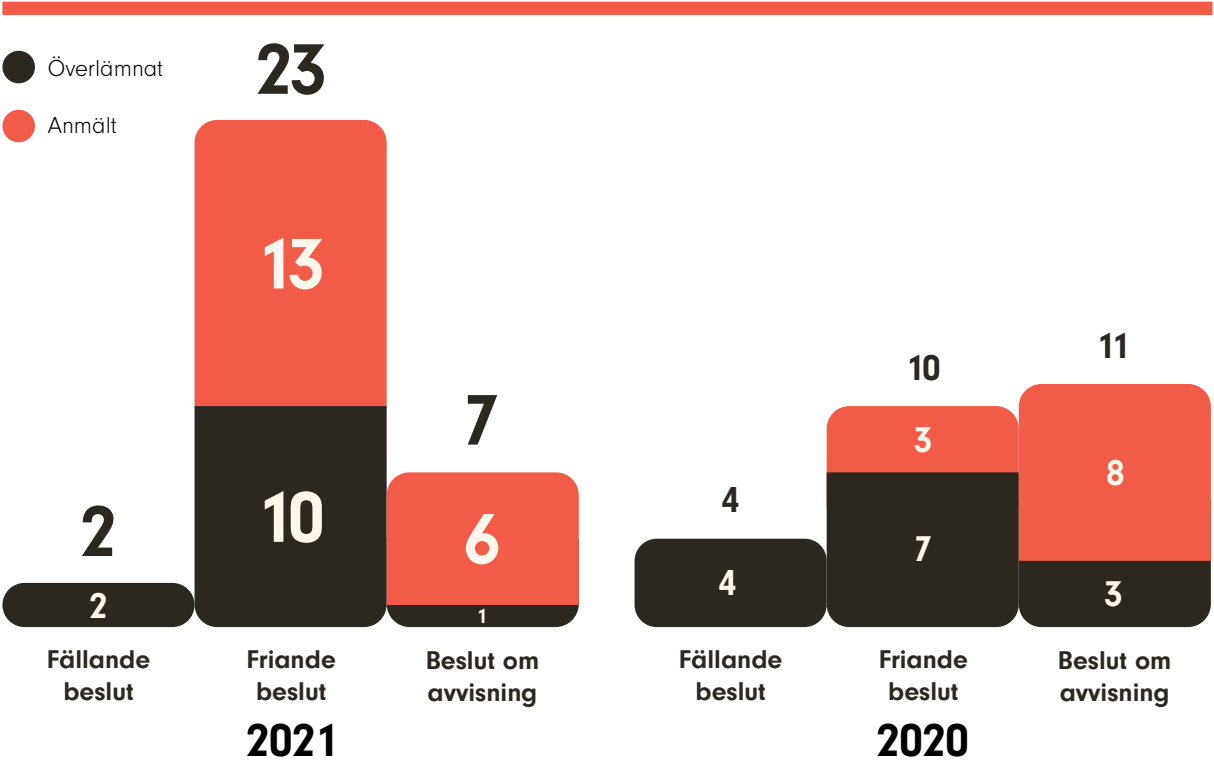
I det ena ärendet fälldes en docent för plagiering av en masteruppsats i en vetenskaplig artikel. Docenten hade varit handledare för de studenter som skrivit uppsatsen. I det andra ärendet fälldes en doktorand för plagiering i kappan till sin avhandling.

När det gäller plagiering uttalas det i förarbetena att den typen av avvikelse i vissa fall inte ska vara en allvarlig avvikelse, till exempel om det är fråga om en mindre förseelse vid ett enstaka tillfälle. I båda dessa två ärenden bedömde nämnden att det rörde sig om en allvarlig avvikelse, eftersom plagieringen var omfattande, även om det i båda fallen rörde sig om plagiering i ett arbete. I det ena fallet var den samlade bedömningen att avvikelsen skett med uppsåt eller i vart fall grov oaktsamhet. I det andra hade agerandet varit grovt oaktsamt.

Ett av de fällande besluten har överklagats av den fällda forskaren. Det är Förvaltningsrätten i Uppsala som prövar överklaganden av nämndens beslut. Dom har ännu inte meddelats.

År 2020 fattade nämnden fyra fällande beslut. Ett beslut gällde förfalskning, ett fabricering och två plagiering. Två av de fällande besluten 2020 överklagades. I ett mål meddelade förvaltningsrätten dom 2021. Domen har överklagats till Kammarrätten i Stockholm av nämnden, eftersom det innehöll principiella ställningstaganden av betydelse för rättstillämpningen. Kammar-rätten har nu meddelat dom i målet och i skrivande stund bedömer nämnden om domen ska överklagas eller inte. Det andra målet har ännu inte avgjorts av förvaltningsrätten.

Figur 6. Utgång i beslutade ärenden år 2021 respektive 2020.

Forskarna friades i 23 beslutade ärenden

Under 2021 fattades 23 friande beslut. Av dem avsåg 11 ärenden misstankar om plagiering, 4 förfalskning, 5 förfalskning/fabricering, 2 förfalskning/fabricering/plagiat och 1 fabricering.

I 19 av de ärenden där forskarna friades bedömde nämnden att ingen avvikelse i form av fabricering, förfalskning eller plagiering hade skett. Bara i 3 ärenden bedömdes att en avvikelse hade skett och alla tre avsåg förfalskning. I dessa 3 ärenden bedömde nämnden att det var fråga om en allvarlig avvikelse från god forskningssed, men att avvikelsen inte skett med uppsåt eller grov oaktsamhet.

Under 2020 fattades 10 friande beslut. I 3 av dem bedömdes det ha skett en avvikelse. I 2 av dem rörde det sig om en allvarlig avvikelse, men avvikelsen bedömdes inte ha skett med uppsåt eller grov oaktsamhet.

Av de friande beslut som fattats under de två verksamhetsåren har fem överklagats till förvaltningsrätten av den ursprungliga anmälaren. Förvaltningsrätten har avvisat överklagandena och meddelat att den ursprungliga anmälaren inte har talerätt och därmed inte kan överklaga nämndens beslut. Två av avvisningarna har överklagats till Kammarrätten i Stockholm av anmälarna. Kammarrätten har meddelat att den inte medger prövningstillstånd.

7 ärenden avvisades

Under 2021 avvisade Npof 7 ärenden. I summan ingår även 2 avskrivna ärenden. Övriga 5 ärenden, som alla var anmälda ärenden, avvisades på grund av att de av olika anledningar inte föll inom lagens tillämpningsområde. Några avsåg forskning vid forskningshuvudmän som inte omfattas av lagen och andra avsåg annat än forskningsverksamhet. I ett fall fanns ingen tydlig misstanke angiven i anmälan.

Tabell 5 visar en översikt över de ärenden som prövades i sak. Därefter beskriver vi nämndens beslut mer utförligt i korta referat.

Tabell 5. Översikt över de ärenden som prövats i sak år 2021.

Ärende	Misstanke	Konstaterad avvikelse	Allvarlig avvikelse	Grov oaktksamhet/Uppsåt	Oredlighet i forskning
Dnr 3.1-20/0058	Förfalskning	Ja	Ja	Nej	Nej
Dnr 3.1-20/0059	Fabricering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.1-20/0066**	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.1-20/0068	Förfalskning, fabricering och plagiering	Ja, förfalskning	Ja	Nej	Nej
Dnr 3.1-20/0077	Förfalskning	Ja	Ja	Nej	Nej
Dnr 3.1-20/0115	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.1-20/0146	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.1-21/0022	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.1-21/0026	Plagiering	Ja	Nej	-	Nej
Dnr 3.1-21/0035	Plagiering	Ja	Ja	Uppsåt eller i vart fall grovt oaktamt	Ja
Dnr 3.1-21/0040**	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.1-21/0055*	Plagiering	Ja	Ja	Uppsåt	ja
Dnr 3.2-20/0071	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-20/0080**	Förfalskning /fabricering/ plagiering + medförfattarskap	Nej (förfalskning/ fabricering)	-	-	Nej
Dnr 3.2-20/0096	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-20/0103**	Plagiering (falskt författarskap/annat)	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-20/105**	Fabricering/Förfalskning	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-20/108	Fabricering/Förfalskning	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-20/0127	Fabricering/Förfalskning	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-20/135	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-21/0033	Plagiering	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-21/0038	Förfalskning	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-21/0044	Förfalskning	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-21/0079	Fabricering/Förfalskning	Nej	-	-	Nej
Dnr 3.2-21/0090	Fabricering/Förfalskning	Nej	-	-	Nej

* Beslutet har överklagats av den/de forskare som prövats.
** Beslutet har överklagats av den ursprungliga anmälaren.

Npof anlitade sakkunniga i drygt hälften av ärendena

Under Npofs båda verksamhetsår anlätades sakkunniga i nära hälften av de ärenden som prövades i sak. I två av de överlämnade och ett av de anmälda ärendena ansåg nämnden att olika kompetenser krävdes och anlätade två sakkunniga per ärende. Totalt anlätades alltså 15 sakkunniga. Under 2020 anlätades sakkunniga i 6 av de fjorton ärenden som prövades i sak. Antalet anlätade sakkunniga presenteras i tabell 6.

Tabell 6. Antal sakkunniga som anlåtats under 2020 respektive 2021.

Typ av ärende	2021	2020
Överlämnat	10	6
Anmält	5	0
Summa	15	6

Handläggningstider

För de 32 ärenden som avslutades 2021 var handläggningstiden i medel 7,6 månader för överlämnade ärenden (med en spridning på 2–13 månader) och 5,6 månader för anmälda ärenden (med en spridning på 1–14 månader). För de ärenden som avslutades under 2020 var handläggningstiden i medel 5,6 månader för överlämnade ärenden (med en spridning på 1–10 månader) och 1,9 månader för anmälda ärenden (med en spridning på 0–5 månader). Om ett ärende har avslutats på mindre än en månad räknas det som 0 månader osv. Att de överlämnade ärendena har längre genomsnittlig handläggningstid kan delvis förklaras av att de i regel alltid prövas i sak. Det kan också förklaras av att det oftare har anlåtats en sakkunnig i de ärenden som överlämnats än i de ärenden som anmälts.

Handläggningstiderna bör tolkas med stor försiktighet. De påverkas bland annat av hur komplicerat och omfattande ärendet är. Det kan i sin tur bland annat ha att göra med om ett ärende rör flera misstankar och flera arbeten som ska bedömas, hur mycket underlag och data som behöver samlas in och gås igenom och om det är många anmälda. En annan omständighet som påverkar handläggningstiden mycket är om nämnden behöver utse en sakkunnig och om det är svårt att hitta en sakkunnig som har möjlighet att ta sig an ett sakkunniguppdrag.

Tabell 7. Genomsnittlig handläggningstid i månader för avslutade ärenden.

Typ av ärende	2021	2020
Överlämnat	7,6	5,6
Anmält	5,6	1,9

Den genomsnittliga handläggningstiden anges i hela månader.
Om ett ärende har avslutats på mindre än en månad räknas det som 0 månader osv.

Korta referat av de ärenden nämnden prövat i sak

Ärenden som avsåg fabricering

Ärenden som avsåg fabricering/förfalskning

13 § Om nämnden har fattat ett beslut om att det har förekommit oredlighet i forskning, eller det framgår av ett beslut av nämnden att det har förekommit en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering utan att uppsåt eller grov oaksamhet har kunnat konstateras, ska forskningshuvudmannen inom sex månader efter att beslutet har vunnit laga kraft rapportera till nämnden vilka åtgärder huvudmannen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av beslutet.

För att ge en orientering i nämndens beslut sammanfattar vi respektive beslut kortfattat nedan. Efter varje beslut beskriver vi även de åtgärder forskningshuvudmannen har genomfört eller planerar att genomföra med anledning av beslutet om forskningshuvudmannen haft en skyldighet att återrapportera det. Skyldigheten framgår av en särskild bestämmelse i lagen (se 13 §).

Det är viktigt att understryka att referaten bara är korta sammanfattningar av besluten som inte innehåller all information som behövs för att förstå beslutet. Det är de fullständiga besluten som innehåller samtliga motiveringar och de fakta som lagts till grund för besluten. Dessa finns på vår webbplats.

De ärenden som är överlämnade från forskningshuvudmän börjar med diarienummer 3.1, medan ärenden anmälda av enskilda börjar med 3.2.

ÄRENDE DNR 3.1-20/0059

19 forskare som stod som författare på en artikel inom forskningämnessområdet medicin och hälsovetenskap friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstankarna avsåg fabricering, manipulering och dåligt korrelerade idéer och experiment i artikeln.

Nämnden bedömde att det inte var visat att det skett någon fabricering eller förfalskning av bilder och diagram i artikeln. I beslutet påtalade nämnden att när Western blot-figurer visas är det viktigt att bilden för proteinet av intresse publiceras med den tillhörande laddningskontrollen för att experimentet ska återges korrekt och för att undvika missförstånd.

ÄRENDE DNR 3.2-20/0105

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i en artikel som forskaren skrivit inom forskningsämnessområdet naturvetenskap. Misstankarna avsåg fabricering och förfalskning i artikeln genom att forskaren använt oriktiga data och undanhållit data, centrala förhållanden och referenser samt förvanskat slutsatser.

Nämnden bedömde att den kritik som togs upp i anmälan främst avsåg skilda vetenskapliga synsätt på teoretiska antaganden, metod och vad som betraktas som bevis. Det ansågs inte ha framkommit att det var fråga om fabricering eller förfalskning.

Anmälaren överklagade nämndens beslut. Nämnden bedömde att överklagandet inte kom in under överklagandetiden. Anmälaren överklagade då rättidsprövningen till Förvaltningsrätten i Uppsala. Förvaltningsrätten bedömde att överklagandet kom in för sent.

ÄRENDE DNR 3.2-20/0108

Nämnden friade 13 forskare inom forskningsämnesområdet samhällsvetenskap från misstankar om oredlighet i forskning. Anmälan avsåg misstänkt fabricering och förfalskning i en avslutad pilotstudie och i en planerad huvudstudie.

Nämnden konstaterade att pilotstudien rapporterats och avslutats och alltså avsåg forskning som omfattas av lagen. Arbetet med huvudstudien hade planerats bland annat genom en godkänd ansökan om etikprövning (enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor) och studien pågick sedan en tid tillbaka. Även huvudstudien ansågs därmed vara en del av forskningsprocessen.

Det som i anmälan misstänktes vara oredlighet i forskning i pilotstudien avsåg förvanskning av tidigare forskning, avsaknad av exakta uppgifter om hur studien var upplagd och bias i slutsatser och diskussion. Nämnden bedömde att exempel på tidigare forskning hade beskrivits i pilotstudien och att både positiva och negativa forskningsresultat samt risker och begränsningar med studien berördes på ett sådant sätt att det inte var fråga om fabricering eller förfalskning.

Det som i anmälan misstänktes vara oredlighet i forskning i huvudstudien avsåg förvanskning av tidigare forskning genom att information om riskerna med den intervention som skulle genomföras undanhölls, eftersom resultat från tidigare studier inte presenterades. Dessutom menade anmälaren att forskarna varit vilseledande i den information de gett om studiens design och genomförande, uppskattningar av bortfall med mera. Nämnden bedömde att forskarnas beskrivningar i huvudstudien av tidigare forskning, risker, studie-design, uppskattningar av bortfall med mera inte brast på ett sådant sätt att det var fråga om förfalskning eller fabricering enligt lagens mening.

ÄRENDE DNR 3.2-20/0127

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning i ett forskningsprojekt inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap.

I anmälan riktades bland annat kritik gällande metodrelaterade frågor och att forskningsprojektets upplägg innebar en risk för kontaminering och felaktiga och förfalskade resultat.

Nämnden bedömde att kritiken i anmälan avsåg forskningsmetodik och att de påstådda bristerna inte var någon förfalskning eller fabricering i lagens mening.

ÄRENDE DNR 3.2-21/0079

Nämnden friade sju forskare som stod som författare på en artikel inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap från oredlighet i forskning. Misstanken avsåg förfalskning eller fabricering i form av en partiell bildduplicering i en figur i artikeln. Forskarna förklarade att den partiella bilddupliceringen berodde på det tekniska fenomenet Residual Bulk Image. Det framkom inget i ärendet som talade emot författarnas förklaring. Nämnden bedömde därför att det inte kunnat visas att det i ärendet varit fråga om förfalskning eller fabricering av bilder.

Ärenden som avsåg förfalskning

ÄRENDE DNR 3.2-21/0090

Nämnden friade 14 forskare som stod som författare på en artikel från oredlighet i forskning. Misstanken avsåg förfalskning eller fabricering i form av bildduplicering, där bilderna i en figur i artikeln enligt anmälan skulle visa olika prover. Forskningsämnesområdet var medicin och hälsovetenskap. Författarna förklarade att bilderna inte skulle visa olika prover, utan att den återanvända bilden var avsedd att visa exempel på hur tumörer hade klassificerats i artikeln. Nämnden fann att det i artikeln framgick att bilderna inte visade olika prover, och att den återanvändning av bilder som förekom i artikeln därför inte var förfalskning eller fabricering.

ÄRENDE DNR 3.1-20/0058

Tolv forskare som stod som författare på en eller flera av tre anmälda artiklar inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap friades från misstankar om oredlighet i forskning. En artikel bedömdes vara preskriberad.

Misstankarna avsåg manipulering av bilder i form av bildduplicering. Nämnden bedömde att det i två av artiklarna förekom bildduplicering som var att betrakta som manipulationer som inte motiverats i artiklarna. Nämnden bedömde att de var allvarliga avvikelser från god forskningssed.

Två av forskarna var författare till båda artiklarna. De var dessutom sisteförfattare på artiklarna respektive försteförfattare på en av dem och hade vid mer än ett tillfälle publicerat felaktiga bilder eller haft ansvar för att granska publiceringsunderlag och godkänt underlag som innehöll felaktiga bilder. Mot den bakgrunden bedömde nämnden att de agerat oaksamt. Det var däremot inte fråga om grov oaksamhet, eftersom det inte framkommit något som visat att författarna systematiskt brustit i sin granskning av bildunderlag. Förste och sisteförfattaren bedömdes därför inte ha gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning i lagens mening.

Övriga forskare var endast författare på en artikel var. Det ansågs därmed vara fråga om ett tillfälle i en artikel för respektive författare och det kunde inte uteslutas att det rörde sig om ett förbiseende, slarv eller missförstånd. Forskarna friades därför från misstankarna om oredlighet i forskning. Forskningshuvudmannen anger i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planerats eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Rektorn gav den berörda institutionen i uppdrag att redovisa genomförda och planerade åtgärder för hantering och arkivering av originaldata, inklusive för forskare som inte längre är verksamma vid universitetet.
- Prefekten skriver att institutionen har uppmärksammat frågan. Prefekten planerar att ta upp frågan med avdelningscheferna på institutionen. Avdelningscheferna kommer att få i uppdrag att ta upp regler och rutiner för att hantera och arkivera forskningsdata med sina medarbetare på arbetsplatsträffar framöver. Avdelningscheferna får även specifikt i uppdrag att ta kontakt med forskningsledare som är på väg att gå i pension för att försäkra sig om att de hanterar och arkiverar forskningsdata enligt gällande regler och rutiner. Institutionen tar även fram en gemensam labb-bok där originaldata kan dokumenteras på ett säkert och systematiskt sätt, som alla forskargrupper kan använda sig av. Frågan kommer även avhandlas vid en framtida institutionsdag.

- Forskningshuvudmannen informerade de två berörda tidskrifterna om nämndens beslut. Tidskrifterna fick då ta del av beslutet och en översättning av det till engelska.
- De personer som omfattas av nämndens beslut är inte längre anställda vid forskningshuvudmannen och de berörda forskningsprojekten är avslutade. Forskningshuvudmannen skriver att det därför inte varit aktuellt med några ytterligare åtgärder.

ÄRENDE DNR 3.1-20/0077

En doktorand inom forskningsämnesområdet naturvetenskap friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstankarna avsåg fabricering, förfalskning och plagiering i ett manuskript som skulle skickas in för publicering och inkluderas i den doktorandens avhandling. I anmälan angavs även oklara omständigheter i hanteringen av rådata i två publicerade artiklar som också skulle inkluderas i avhandlingen.

Nämnden bedömde att manuskriptet var ett utkast som skickades mellan en doktorand under utbildning och doktorandens handledare. I och med att manuskriptet inte hunnit publiceras och eventuella avvikelser från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning och plagiering upptäcktes och kunde stoppas vid ett tidigt stadium prövade nämnden inte manuskriptet. Nämnden bedömde att det stod klart att det anmälda förfarandet i åtminstone en av de publicerade artiklarna utgjorde förfalskning i lagens mening. Nämndens slutsats var att det var en allvarlig avvikelse från god forskningssed, eftersom det inte fanns någon anledning att göra avsteg från förarbetenas utgångspunkt att förfalskning är en allvarlig avvikelse. Däremot fann nämnden, baserat på den anmäldes yttrande och att det rörde sig om ett enstaka tillfälle, att det inte kunde uteslutas att avvikelsen uppstått på grund av slarv. Nämnden ansåg därmed att agerandet inte utgjorde grov oaktsamhet och därmed var det inte fråga om oredlighet i forskning. Mot den bakgrunden prövade nämnden inte övriga medförfattares ansvar för avvikelsen. Forskningshuvudmannen skriver i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planerats eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Ett riktat seminarium om forskningsetik och hantering av forskningsdata ska anordnas varje år som en del i den obligatoriska doktorandseminarieserien som ges inom forskarutbildningen vid institutionen. Dessa tillfällen kommer även att rikta sig till institutionens postdoktorer.
- Information och diskussion om forskningsetik och hantering av forskningsdata kommer att tas upp med forskande personal och handledare vid de månatliga handledarmötena vid institutionen. Detta planeras som en årligt återkommande aktivitet.
- Ett arbete för att förbättra introduktionen av nya medarbetare med fokus på forskningsetik och hantering av forskningsdata kommer att inledas och genomföras under 2022.
- Processen för datatillgänglighet och labbanteckningar inom doktorandprojekt kommer att följas upp och protokollföras vid den årliga uppföljning av doktorander som alla doktorander och handledare genomgår vid institutionen.

ÄRENDE DNR 3.2-21/0038

En docent friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet samhällsvetenskap.

Misstankarna avsåg misstänkt förfalskning i en studie med syfte att undersöka hur etnicitet och kön kan påverka individers möjligheter i ett akademiskt sammanhang. Som en del av studien hade forskarna med e-post skickat förfrågningar till olika företrädare för akademiska forskningsmiljöer om möjligheterna att få en forskartjänst från en påhittad person. I vissa förfrågningar hade den påhittade personen till exempel haft ett svenskklingande namn och i andra ett ickesvenskklingande namn.

Nämnden bedömde att de misstankar som togs upp i anmälan handlade om kritik mot den form av forskningsmetod ("deception") som använts, där forskare falskeligen utgett sig för att vara en påhittad person för att kunna undersöka om svaren kunde bero på personens etniska bakgrund eller kön. Nämnden bedömde att det inte var fråga om förfalskning i lagens mening att använda en sådan metod på det sätt som skett i det aktuella fallet.

ÄRENDE DNR 3.2-21/0044

En docent friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap.

Misstankarna rörde i första hand förfalskning i form av att uppgifter om covid-19-relaterad överdödlighet hos skolbarn utelämnats i en artikel. Enligt anmälarna presenterades dödsfall för perioden mars-juni 2020 jämfört med november-februari 2019 i den ursprungliga artikeln.

Nämnden bedömde att det inte var visat att det skett någon förfalskning i de anmälda artiklarna. Nämnden konstaterade att anklagelserna i ärendet rörde frågor om vetenskaplig metod i form av hur data bör redovisas och tolkas. I beslutet skriver nämnden att i detta avseende kan alltid olika bedömningar göras av vad som är lämpligast, vilket också normalt debatteras i vetenskaplig litteratur. Invändningar mot en forskares val av metod och studiedesign behöver alltså inte ha att göra med att uppgifter förfalskats eller annars hanterats på ett sätt som är missvisande. Nämnden konstaterade att det i inte framkommit något som tydde på att uppgifter utelämnats på ett sätt som innebar förfalskning i lagens mening.

Ärenden som avsåg fabricering, förfalskning och plagiering

ÄRENDE DNR 3.1-20/0068

En professor och en disputerad forskare som var anställd som teknisk och administrativ personal friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstanken avsåg förfalskning av uppgifter i en så kallad short essay inom forskningsämnesområdet humaniora och konst. Nämnden bedömde att ett citat förfalskats genom att en uppgift lagts till i citatet. Uppgiften ansågs ha betydelse för den efterkommande analysen.

Nämnden bedömde att det var en allvarlig avvikelse från god forskningssed, eftersom det inte framkommit något i ärendet som föranledde frånsteg från huvudregeln att förfalskning ska anses vara en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Forskarna hade uppfattat att publikationsformen short essay inneburit lägre krav på hur texten skulle skrivas jämfört med en vetenskaplig artikel, att de därför inte varit lika noggranna som de annars uppger att de hade varit samt att de menade att de tog med citatet för att skapa en scen att skriva resten av artikeln utifrån. Mot bakgrund av det bedömde nämnden att forskarna inte haft uppsåt eller agerat grovt oaksamt.

Forskningshuvudmannen anger i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planerats eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Dekanen och en personalsamordnare på institutionen höll ett korrigerande samtal med professorn och överlämnade en skriftlig tillrättavisning. Professorn informerades om att i den händelse hans agerande upprepas, så överväger arbetsgivaren arbetsrättsliga åtgärder.
- Professorn berättade om ärendet och forskningshuvudmannens beslut vid ett veckomöte om organisation. Medarbetarna i gruppen fick tillfälle att ställa frågor och utbyta reflektioner om forskningsetiska utmaningar när man använder etnografiska metoder i organisationsstudier.
- Den dåvarande biträdande prefekten för ämnesområdet förhörde sig i individuella utvecklingssamtal om medarbetarnas önskemål om information och stöd när det gäller forskningsetiska lagar och regler.
- Ekonomihögskolan höll seminariet "Current Issues in Research Ethics" för doktorandhandledare.
- Institutionens riktlinjer för doktorandutbildningen har justerats så att kursen i forskningsetik numera är obligatorisk.
- Presentationen "The Swedish regulatory landscape for research ethics" ska hållas vid institutionen.
- Den andra författaren av artikeln var inte anställd vid forskningshuvudmannen när ärendet avgjordes.

ÄRENDE DNR 3.2-20/0080

En professor friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet naturvetenskap. Misstankarna avsåg manipulering av spektroskopidata och att artefakter felaktigt framställts som närfältsfaskontrast orsakad av vattenabsorption i en artikel.

Nämnden bedömde att det inte var visat att det skett någon fabricering eller förfalskning i den anmälda artikeln. Det fanns inget som tydde på att spektroskopidata hade manipulerats.

Ärenden som avsåg plagiering

ÄRENDE DNR 3.1-20/0066

Två professorer och en postdoktor inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap friades från misstankar om oredlighet i forskning när det gäller plagiering. Misstanken var att ett avhandlingsmanuskript som skrivits av doktoranden och de anmälda hade plagierats i en artikel som de anmäl-da sen skrivit.

Nämnden gjorde bedömningen att det var fråga om två olika studier med olika datamaterial. Idén bakom pilotstudien som låg till grund för avhand-lingsmanuskriptet var ostridigt en av de anmäldas idé. En bild som fanns i avhandlingsmanuskriptet fanns även i artikeln. Det konstaterades att bilden ursprungligen tagits fram genom flera personers medverkan i olika steg. I avhandlingsmanuskriptet utpekades inte någon av författarna som specifikt ansvarig för bilden. Det ansågs därmed finnas flera upphovsmän till den. Att några av författarna senare återgav bilden i en annan publikation var, enligt nämnden, närmast att se som en återanvändning inom en forskningsmiljö och var inte att betrakta som plagiering.

ÄRENDE DNR 3.1-20/0115

En doktorand inom forskningsämnesområdet naturvetenskap friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstanken avsåg plagiering av två publicerade artiklar som inte citerats i en teknisk rapport publicerad i en rapportserie som gavs ut av en institution vid den berörda forskningshuvud-mannen.

Nämnden bedömde att även om referenshanteringen i den tekniska rap-porten var bristfällig, så var det inte visat att någon plagiering ägt rum.

ÄRENDE DNR 3.1-20/0146

Två forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstanken avsåg plagiering i en konferenspublikation inom forskningsämnesområdet humaniora och konst. Enligt anmälarna innehöll konferenspublikationen pla-giering av koncept och idéer ur deras ansökningar om forskningsmedel som de gjort i utlandet 2013.

Nämnden konstaterade att anmälarna och de anmälda skrivit en forsk-ningsmedelsansökan tillsammans vid en senare tidpunkt än 2013 och att det kunde förstås som att ansökningarna från 2013 inte nämnts under det arbetet trots att anmälarna ingick i gruppen som skrev den ansökan. Ansökningarna från 2013 har inte heller refererats till i ansökan från 2016.

Anmälarna skrev att de var förhindrade att dela de kompletta ansök-ningarna från 2013 med nämnden. Därmed kunde nämnden inte jämföra de anmälda texterna med de ansökningarna. Nämnden uttalade att om nämnden inte kan få del av handlingarna förefaller det inte sannolikt att de anmälda forskarna skulle ha fått del av dem. Utifrån det underlag nämnden fått tillgång till ansåg nämnden att det inte kommit fram att det var fråga om något plagiat.

ÄRENDE DNR 3.1-21/0022

En professor friades från misstankar om oredlighet i forskning genom plagiering inom forskningsämnesområdet samhällsvetenskap. Misstanken avsåg plagiering av en rapport i ett konferensbidrag som baserats på en datainsamling som anmälare och anmäld varit involverade i.

Nämnden noterade att det anmälda konferensbidraget publicerats innan rapporten. Vidare bedömde nämnden att när det, som i det här fallet, rörde sig om forskare som alla varit delaktiga i en studie hade de också rätt att använda materialet för framtida analyser och publikationer. Professorn ansågs därför inte ha plagierat rapporten genom att hen i konferensbidraget beskrev projektet eller använde data från studien.

ÄRENDE DNR 3.1-21/0026

En doktorand inom forskningsämnesområdet samhällsvetenskap friades från misstankar om oredlighet i forskning i form av plagiering. Misstanken avsåg plagiering av en artikel i ett manuskript som skickats in till en vetenskaplig tidskrift.

Nämnden bedömde att manuskriptet skickats in till tidskriften för publicering och att det därmed var fråga om genomförande av forskning och ett led i rapportering av forskning. Den omständigheten att granskningsprocessen kan komma att innebära justeringar av manuskriptet ändrade inte den bedömningen.

I manuskriptet angavs inledningsvis att det byggde vidare på den påstått plagierade artikeln och artikeln refererades och citerades återkommande i texten. När det gällde två utpekade meningar angavs däremot inte artikeln som referens trots att meningarna låg mycket nära formuleringarna i artikeln. Formuleringarna var sådana att de gav intryck av att det var författaren själv som var upphovsman. Meningarna var inte heller skrivna så att det fanns en brygga till tidigare eller senare referenser till artikeln. Nämnden bedömde därför att manuskriptet innehöll plagiering.

Mot bakgrund av att plagieringen avsåg ett fåtal rader och att källan refererades och citerades i flera andra avseenden i texten ansåg nämnden att plagieringen var begränsad till omfattningen. Artikelförfattarens insatser tillerkändes en betydande roll i manuskriptet och att författarens idéer haft stor betydelse för doktoranden hade inte förtigits. Nämnden bedömde därför att det inte var fråga om en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

ÄRENDE DNR 3.1-21/0035

En docent fällades för oredlighet i forskning genom plagiering av en masteruppsats i en artikel. Docenten hade varit handledare för de studenter som skrivit masteruppsatsen. Forskningsämnesområdet var samhällsvetenskap. Enligt nämndens bedömning byggde artikeln på samma idé, metod, data och slutsatser som masteruppsatsen och innehöll till stor del direkt kopierade textavsnitt. Vidare var sex av artikelns sju figurer identiska med figurer i masteruppsatsen och den sjunde innehöll en mindre modifiering. Masteruppsatsen refererades och citerades inte. Att den nämndes i tackordet var enligt nämnden inte tillräckligt för att anse att källan givits tillbörligt erkännande. Nämnden bedömde därmed att artikeln innehöll plagiat.

Nämnden ansåg att det var en omfattande plagiering. Med tanke på omfattningen var det inte fråga om en mindre förseelse utan en betydande sådan, och det saknades därför betydelse att förseelsen skett vid ett enstaka tillfälle. Nämnden påpekade även att den omständigheten att det var en masteruppsats som plagierats gjorde inte överträdelsen mindre allvarlig. Nämnden bedömde därför att plagieringen var en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Med hänsyn till docentens erfarenhet som forskare uttalade nämnden att hen borde ha haft kunskap om att hen inte fick använda andras texter och arbeten i en egen artikel utan att ge tillbörligt erkännande till ursprungskällan i form av att till exempel involvera studenterna som medförfattare. Att hen inte förstått detta eller haft otillräcklig kunskap om det vetenskapsetiska regelverket ansåg nämnden inte var en godtagbar ursäkt. Den omständigheten att masteruppsatsen nämnts i tackordet visar på att docenten varit medveten om masteruppsatsens betydelse och trots det valt att inte hantera frågan om tillbörligt erkännande av ursprungskällan på ett korrekt sätt. Det bedömdes alltså inte vara fråga om förbiseenden eller slarv. Docenten medgav även att hon inte erkänt ursprungskällan "fullständigt" i artikeln. Nämndens samlade bedömning var därför att docenten agerat uppsåtligt eller i vart fall grovt oaksamt.

Forskningshuvudmannen anger i sin återrapportering till nämnden att följande åtgärder planerats eller genomförts med anledning av nämndens beslut:

- Dekanen och en personalsamordnare vid institutionen höll ett korrigerande samtal med docenten och överlämnade en skriftlig tillrättavisning. Docenten informerades om att arbetsgivaren omgående förväntar sig ett förändrat arbetssätt och överväger arbetsrättsliga åtgärder i den händelse hens agerande upprepas.
- Nämnden för utbildning på grundnivå och avancerad nivå (NUGA) har under ledning av institutionens studierektor påbörjat ett arbete med att utforma nya riktlinjer för handledning av kandidat- och masteruppsatser. I riktlinjerna kommer det att finnas särskild vägledning för handledare som vill samförfatta med studenter.

ÄRENDE DNR 3.1-21/0040

En masterstudent friades från misstankar om oredlighet i forskning. Forskningsämnesområdet var humaniora och konst. Ärendet avsåg misstankar om plagiering i en masteruppsats. Nämnden gjorde bedömningen att masteruppsatsen inte var forskning.

ÄRENDE DNR 3.1-21/0055

En doktorand fälldes för oredlighet i forskning genom plagiering i kappan till doktorandens doktorsavhandling. Forskningsämnesområdet var medicin och hälsovetenskap.

Nämnden konstaterade att citering och referenshantering inte skett på ett korrekt sätt i introduktionsavsnittet. Meningar var direkt kopierade ur andra källor utan att citat och källa angavs. I meningar som byggde på andra källor angavs inte källa. Det framstod även som att vissa mindre ändringar av figurer gjorts för att det inte skulle framstå som plagiering. Nämnden bedömde sammanfattningsvis att kappan innehöll plagiering och uttalade att en erratalista inte korrigerar plagiering av den omfattning som skett.

Nämnden bedömde att plagieringen var en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Det var många texter i introduktionsavsnittet i kappan som plagierats och plagieringen avsåg ett stort antal vetenskapliga artiklar. Därmed var det inte fråga om en mindre förseelse. Däremot var det endast ett arbete, kappan, ärendet avsåg. Plagieringens omfattning gjorde dock att nämnden bedömde att plagieringen var en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Nämnden konstaterade att inom ramen för forskarutbildningen ska en doktorand få utbildning och handledning i hur ursprungskällor hanteras, särskilt om doktoranden inte redan har den kunskapen. Doktoranden förklarade att han citerat och hänvisat till de källor han använt och aldrig haft för avsikt att fuska eller stjäla någon annans arbete. Nämnden bedömde att kappan har tagits fram i slutskedet av forskarutbildningen, när en doktorand ska ha kunskap om hur ursprungskällor ges ett korrekt erkännande. Doktorandens uppgift om att han trott att han gjort rätt eller att han haft otillräcklig kunskap om det vetenskapsetiska regelverket är ingen godtagbar ursäkt. Nämndens samlade bedömning var att doktorandens agerande varit särskilt klandervärt och att han varit grovt oaktsam.

ÄRENDE DNR 3.2-20/0071

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning. Forskningsämnesområdet var naturvetenskap. Misstankarna avsåg text och forskningsidéer från en gemensam ansökan om forskningsmedel som senare använts i en annan ansökan om forskningsmedel.

Nämnden konstaterade att ansökan var planering av forskning och att det därmed var fråga om en sådan del av forskningsprocessen som omfattas av lagen.

Nämnden bedömde att texten i den första forskningsmedelsansökan hade författats gemensamt och att enstaka författares ansvar för olika delar inte kunde särskiljas. Att några av dem senare använde delar av detta arbete i en annan ansökan, kunde enligt nämndens bedömning inte medföra att det var fråga om ett plagiat av den första ansökan i lagens mening.

ÄRENDE DNR 3.2-20/0103

En doktorand friades från misstankar om oredlighet i forskning. Misstanken avsåg plagiering i doktorandens avhandling inom naturvetenskap. Nämnden bedömde att det inte var fråga om plagiering i avhandlingen.

ÄRENDE DNR 3.2-20/0096

En forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet teknik. Misstanken avsåg plagiering genom att delar av en tidigare ansökan om forskningsmedel som gjorts av anmälaren och den anmälde, använts av den anmälde i en ny ansökan till en annan forskningsfinansierare. Viss text misstänktes ha använts utan korrekt referenshantering, likaså anmälarens idé om plasmaanvändning.

Nämndens bedömde att texten i den första ansökan hade skrivits gemensamt och att enskilda författares ansvar för olika delar därmed inte kunde särskiljas. Att någon av författarna senare använde delar av detta arbete i en annan ansökan medförde inte att det var fråga om ett plagiat i lagens mening av den första ansökan. Nämnden gjorde även bedömningen att text och idé som enligt anmälaren var plagierade var generella beskrivningar och begrepp inom vetenskapsområdet. Det var därmed inte heller fråga om att någon ursprungskälla inte fått tillbörligt erkännande, och nämnden bedömde att det inte var fråga om någon plagiering.

ÄRENDE DNR 3.2-20/0135

En pensionerad forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning inom forskningsämnesområdet medicin och hälsovetenskap.

Misstankarna avsåg plagiering av delar ur en avhandling, ett antal artiklar och en bok som tagits in i en handbok som den anmälde forskaren skrivit. Forskaren hade suttit i betygsnämnden för avhandlingen och faktagranskat boken och enligt anmälaren fört in texter därifrån i handboken.

Nämnden ansåg i sitt beslut att den anmälda publikationen beskrevs i dess förord som en handbok som på ett lättfattligt sätt ska ge ett koncentrat av den kunskap som finns inom området för en viss sorts studier. Det anges att den dels ska tjäna som handbok för den som själv ämnar genomföra en viss sorts undersökning, dels ska användas som kursbok vid kurser i den aktuella metodiken. På omslaget beskrevs att målgruppen är universitets- och högskolestuderande på kurser i den aktuella metodiken samt praktiskt verksamma som själva ska genomföra undersökningar. Nämnden gjorde bedömningen att publikationen var en lärobok. Sett till dess karaktär och innehåll och med tanke på de målgrupper den riktade sig till ansåg nämnden att innehållet inte var forskning.

ÄRENDE DNR 3.2-21/0033

Två forskare friades från misstankar om oredlighet i forskning. Forskningsämnesområdet var samhällsvetenskap.

Misstankarna avsåg plagiering av en formulering i en mening på två ställen i en artikel som hämtats ur en konferensartikel. En annan mening misstänktes delvis vara omskriven jämfört med den plagierade artikeln, men det refererades inte till den utan till det bakomliggande källmaterialet från en annan källa. Det riktades även misstankar om plagiering av analysram, begrepp och dataselektion, som använts i anmälarens avhandling.

När det gällde det första påståendet om plagiering av en mening, konstaterade nämnden att meningen förekom två gånger i artikeln. Den första gången angavs referens med författarens efternamn och årtal för publikationen inom parentes efter meningen. Den andra gången meningen förekom hänvisades det tillbaka i texten genom formuleringen "as mentioned in the introduction". I artikelns referenslista finns en fullständig referens med. Nämnden gjorde bedömningen att referensen varit tillräcklig mot bakgrund av att meningen inte var ett direkt citat även om ordalydelsen låg nära originalet. Referensen och referenslistan gav en korrekt information om vem som skulle få erkännande för innebörden i meningen. Nämnden ansåg därför att det inte kunde anses att de anmälda inte gett tillbörligt erkännande till ursprungskällan i en sådan utsträckning att det var fråga om plagiering i den delen.

När det gällde det andra påståendet om plagiering uttalade nämnden att det var statistiken som var det bakomliggande källmaterialet till det som stod i meningen. Det var därför korrekt att referera till ursprungskällan. Meningen var därmed inte en plagiering.

När det gäller det tredje påståendet om att de anmälda forskarna ska ha inspirerats av den angivna avhandlingen m.fl. publikationer i fråga om analysram, begrepp och dataselektion gjorde nämnden bedömningen att det var fråga om metodval på en allmän nivå. Nämnden konstaterade även att de anmälda forskarna tillämpat metoden innan avhandlingen togs fram. Nämnden ansåg därför att forskarna inte tagit dessa delar från avhandlingen på ett sätt som var plagiering.

Erfarenheter från nämndens andra år

Hög ärendemängd förlänger handläggningstiderna

År 2021 är nämndens andra verksamhetsår och vi lyfter i det här avsnittet upp ett antal erfarenheter från våra första år. De är inte uttömmande, men visar på några punkter som kan tas vidare i det fortsatta arbetet och som vi särskilt vill belysa.

En konsekvens av det stora antalet ärenden som kommit in är att handläggningstiderna påverkas. Men hur lång tid det tar innan beslut fattas i ett ärende beror inte bara på antalet ärenden, utan även på ärendenas komplexitet och mycket annat. Även om en tidsplanering sker för varje ärende är handläggningstiderna därför svåra att förutse.

Nämnden har med anledning av den höga ärendemängden utökat kansliet med ytterligare en handläggare under året, och anställt ytterligare en handläggare som börjar under 2022. Då uppdaterar vi även webbplatsen med mer information om vad Npof behöver vid en anmälan för att anmälningarna ska bli bättre. Vår avsikt är att detta och fler åtgärder ska göra handläggningen av ärenden snabbare och effektivare.

Anmällda behöver bättre stöd från arbetsgivaren

För många innebär det en stor stress att bli anmäld för oredlighet i forskning. Det är därför viktigt att det finns stöd för den forskare som behöver det, både i samband med att ett ärende initieras och under tiden det pågår och efter att nämnden har fattat sitt beslut. Det stödet måste komma från forskningshuvudmännen i egenskap av arbetsgivare.

Under 2022 utvecklar vi nämndens information till de anmällda forskarna om hur prövningen vid nämnden går till. Vi arbetar även vidare med att utveckla vår kommunikation och vårt samarbete med forskningshuvudmännen om den information som bör ingå i ett överlämnande eller en anmälan.

En forskare bör ses som oskyldig tills motsatsen har bevisats

En anmälan kan i sig få långtgående konsekvenser för den som blivit anmäld. Därför är det viktigt att varje forskare som har anmälts till Npof betraktas som oskyldig tills motsatsen har bevisats. Vi vill påminna om att nämnden bedömde att forskare gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning i bara två fall under 2021. I ytterligare fyra fall bedömde nämnden att en allvarlig avvikelse från god forskningssed hade skett, men inte oredlighet.

I de flesta ärenden som prövats i sak under året har ingen avvikelse från god forskningssed konstaterats. Flera ärenden har även avvisats. Därför finns det starka skäl för att endast använda en anmälan till nämnden som grund för olika åtgärder med stor eftertanke och försiktighet.

Att ett ärende utreds betyder inte att nämnden tagit ställning i frågan

Det förekommer att anmällda ifrågasätter varför nämnden väljer att utreda ett ärende, eftersom de menar att misstankarna bygger på illvilja eller en konflikt och att de saknar grund. Om det är fråga om planering, genomförande eller rapportering av forskning och misstanken rör förfalskning, fabricering eller plagiat så ska ärendet tas upp till prövning. Vi kan inte välja att inte pröva ärenden som ska prövas enligt lagen. Att Npof beslutar att ett ärende ska prövas betyder däremot inte att vi har tagit ställning i frågan om det finns grund för misstanken eller inte.

I vissa ärenden saknas data

Under förra året saknades forskningsdata i vissa ärenden, vilket försvårade nämndens utredning och anmälidas möjlighet att styrka sin sak. Det förekom att data hade förstörts och försvunnit, att det saknades säkerhetskopior eller arkiverat material. Detta såg vi även under 2020.

Lärosätena har en viktig uppgift att förse forskare med en väldokumenterad och användarvänlig infrastruktur som underlättar hantering, lagring och arkivering av forskningsmaterial. I flera fall har vi även sett ett behov av att på forskargruppsnivå arbeta vidare med tydliga regler och rutiner för fil- och datahantering.

Vi vill även lyfta fram att det är viktigt att data säkras vid ett överlämnande och när en anmälan sker, så att data finns kvar när utredningen ska ske.

Många ärenden rör manipulering eller duplicering av bilder

Under året har många ärenden kommit in som rör förfälskning i form av bildmanipulering eller bildduplicering. I flera ärenden har bilddupliceringen först uppmärksammats på PubPeer²⁰. En förklaring till att vi fått in flera sådana ärenden kan vara att den typen av fel är möjliga att upptäcka med blotta ögat om man tittar efter dem. Genom tydliga rutiner för granskning av figurer innan publicering borde de flesta oavsiktliga bilddupliceringar kunna undvikas. Forskarna skulle också kunna ta hjälp av specifika program som letar igenom artiklar efter bildduplicering, som vissa tidskrifter gör innan de publicerar artiklar. Genom att erbjuda sådana verktyg och utbildning för forskarna skulle forskningshuvudmännen kunna förebygga fler ärenden som bygger på slarv i kvalitetssäkringen.

Plagieringsärenden kan förebyggas

Flera ärenden har under året handlat om plagiering av gemensamma texter, eller idéer, där en eller flera forskare skickat in en forskningsmedelsansökan som till viss del baserats på en tidigare samförfattad ansökan. Nämnden har i de aktuella fallen bedömt att forskarna har skrivit ansökan gemensamt och inte kunnat särskilja enskilda författares bidrag. Att någon författare senare använt delar av detta arbete i en ny ansökan har inte medfört att det är fråga om ett plagiat i lagens mening. En förhoppning är att forskarna med stöd av forskningshuvudmännen skulle kunna förebygga de här plagieringsärendena genom överenskommelser på ett tidigt stadium inom olika samarbeten. Detta så att missförstånd och konflikter om medförfattarskap och framtida forskningsansökningar inte uppstår och sedan eskalerar till anklagelser om plagiering.

Flera plagieringsärenden har även rört plagiering av andras texter, där författaren avviker från god forskningssed när det gäller hantering av källor och referenser. Vi bedömer att mer skulle kunna göras för att förebygga det i form av utbildningsinsatser och i vissa fall genom att använda verktyg för plagieringskontroll.

²⁰ <https://pubpeer.com/static/about>. Pubpeer är en webbplats där användarna kan diskutera och granska publicerad vetenskaplig forskning.

Otydlig ansvarsfördelning i vetenskapliga artiklar

Vi ser att en del forskare är okunniga om eller osäkra på hur de ska fördela ansvaret när flera forskare skriver vetenskapliga artiklar tillsammans. Enligt exempelvis kodexen för The European Federation of Academies of Sciences and Humanities (ALLEA)²¹ har alla författare av en publikation fullt ansvar för publikationens innehåll om inte annat anges. Samma sak gäller i riktlinjerna hos många vetenskapliga tidskrifter. Vi har i flera ärenden sett att de bidrag som var och en av medförfattarna lämnat till en artikel inte följer Vancouver-reglerna²². Samtidigt kvalitetssäkrar forskarna bara en viss del av arbetet eller bara till en viss nivå. En tydlig deklaration av ansvarsfördelningen inom ett projekt i artikeln är ett säkert sätt att tydliggöra olika forskares ansvarsområden. Det kan också vara ett starkt stöd vid en eventuell prövning hos nämnden.

Av Vancouverreglerna framgår bland annat att alla medförfattare ska ansvara för alla aspekter av arbetet och säkerhetsställa att alla följer god forskningssed. Flera forskare som ingått i vår prövning har under året signalerat att avvägningen är svår mellan att ha tillit till andras ansvarstagande och att kontrollera vad andra gjort. Det är av yttersta vikt att forskningsledaren tar ansvar och förmedlar en god kultur där fusk inte är accepterat.

Viktigt att korrigera felaktiga resultat

Det är centralt för forskningens trovärdighet och den fortsatta kunskapsutvecklingen att forskare rättar resultat som har blivit fel. Nämnden har under året preciserat hur vi ser på rättelser vid vår prövning. Våra bedömningar av om det finns uppsåt eller grov oaksamhet påverkas starkt av om forskarna på eget initiativ rättar eller drar tillbaka en artikel före publicering. Om forskarna i stället rättar eller drar tillbaka artikeln efter publicering påverkas inte nämndens bedömning av om det finns grund för misstankar om oredlighet. Däremot kan forskningshuvudmannen väga in om rättelse skett när beslut tas om eventuella åtgärder.

Forskare missförstår förfalskning

Under året har det framgått att en del forskare missförstått begreppet förfalskning. Flera förknippar ordet med att ett fel har begåtts med uppsåt. Exempelvis menar man att man inte har förfalskat när felet beror på ett oavsiktligt misstag, men det är en sammanblandning av rekvisiten som bedöms enligt lagen och dess förarbeten.

Med förfalskning avses manipulering av forskningsmaterial, utrustning eller processer eller att uppgifter eller resultat ändras, utelämnas eller undanhålls utan att det är motiverat. Enligt lagen ska förfalskningen ha begåtts med uppsåt eller av grov oaksamhet för att det ska vara fråga om oredlighet i forskning. I det första steget avgör alltså nämnden om det har skett en förfalskning, till exempel genom att data har ändrats utan att det är motiverat. Då prövar nämnden inte forskarens uppsåt eller avsikt med att ändra eller utelämna data. Om förfalskning har skett bedömer nämnden i nästa steg om förfalskningen skett med uppsåt eller av grov oaksamhet. Många forskare tror att frågan om uppsåt eller grov oaksamhet ingår i den första delen, där nämnden bara tar ställning till om det är fråga om en förfalskning.

Nämnden kan alltså bedöma att förfalskning har skett, men att det inte har rört sig om oredlighet i forskning om bedömningen i nästa steg är att förfalskningen skett utan uppsåt eller grov oaksamhet.

21 Den europeiska kodexen för forskningens integritet, Reviderad utgåva 2018, ALLEA. Kap. 2.7.

22 Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing, and Publication of Scholarly work in Medical Journals. International Committee of Medical Journal Editors; Updated December 2019.

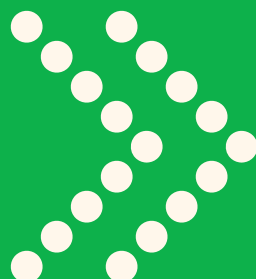
Pandemins påverkan

Under 2020 avsåg tre ärenden covid-19-forskning och vi förväntade oss att se effekter av den omfattande covid-19-forskningen som växte fram först under 2021. Under året har två ärenden handlat om covid-19-forskning. I tre fall har pandemin tagits upp som anledning till att fel eller misstag har skett. Vi kan därmed konstatera att vi inte kan se några tydliga effekter av pandemin på antalet ärenden. Samtidigt har pandemin inneburit att man i många fall under en längre tid inte har kunnat vara på arbetsplatsen. Vi kan eventuellt förvänta oss att se de effekter detta har haft på forskningsmiljön, kommunikationen inom forskargrupper, normer samt utvecklingsarbete först på längre sikt.

Redovisade uppgifter och synpunkter från lärosätena

Under 2021 prövade 14 lärosäten totalt 22 avvikelser från god forskningssed. Mycket utvecklingsarbete har genomförts för att utveckla stöd för god forskningssed och riktlinjer för hur avvikelser ska hanteras. Det efterfrågas samtidigt mer utbyte mellan forskningshuvudmän och mer nationellt samordnade åtgärder i form av utbildningar, utbildningsmaterial och konferenser.

Lärosätenas prövning av avvikelse från god forskningssed

Samma syn på andra avvikelse från god forskningssed

För att underlätta sammanställningen och analysen, har Npof skickat ut en enkät som lärosätena ombads använda när de lämnade sina uppgifter. Enkäten gällde de andra avvikelse från god forskningssed som lärosätena prövade under 2021. Vi ställde även frågor om hur lärosätena arbetar med god forskningssed, vilka förslag de har på att stärka kunskapen om god forskningssed i den egna organisationen och nationellt, vilka för- och nackdelar de ser med den nya lagen samt vilka gränsdragningsfrågor de har identifierat.

Landets 31 lärosäten som omfattas av högskolelagen ska pröva andra misstänkta avvikelse från god forskningssed än de som nämnden prövar. Lagstiftaren har ansett att det är viktigt att konsekvenserna är desamma för forskarna oavsett var de bedriver sin forskning. Därför har Npof fått i uppgift att varje år sammanställa de uppgifter som rapporterats från lärosätena om de ärenden som prövats hos dem (se 1 kap. 18 § högskoleförordningen (1993:100)).

I det här kapitlet beskriver vi hur lärosätena definierar andra avvikelse från god forskningssed än de Npof prövar och vilka riktlinjer, koder och litteratur de använder sig av för att beskriva god forskningssed. Därefter följer statistik över de ärenden lärosätena har prövat och korta referat av de ärenden där en avvikelse från god forskningssed har konstaterats. Till sist beskriver vi lärosätenas utvecklingsarbete och synpunkter på lagen.

De flesta lärosäten uppger att de använder sig av samma eller en snarlik definition av vad som är andra avvikelse från god forskningssed. Definitionen lyder

Med andra avvikelse från god forskningssed avses sådana avsteg från god forskningssed som inte räknas som oredlighet i forskning, men som väsentligen skadat eller riskerar att skada forskningens eller forskarnas integritet och som begås med uppsåt eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning.

Många hänvisar även till följande källor för vidare beskrivningar av vad som utgör andra avvikelse: Den europeiska kodexen för forskningens integritet (ALLEA)²³; Vetenskapsrådets skrift, God forskningssed²⁴; Sveriges universitets och högskoleförbunds (SUHF) rekommendationer²⁵ och webbplatsen CODEX²⁶.

Några lärosäten ger konkreta exempel på vad de anser är andra avvikelse från god forskningssed:

- osann beskrivning av forskningen
- bristande transparens
- avsaknad av erforderliga tillstånd
- orättvis bedömning av andras forskning
- bristande citering av andras forskning
- hävdande av orätt författarskap
- okynnesanmälning av annans forskning
- vedergällning mot visselblåsare.

²³ Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Berlin: All European Academies (ALLEA); Reviderad utgåva 2018.

²⁴ God forskningssed. Stockholm: Vetenskapsrådet; 2017.

²⁵ Vägledning för hanteringen av misstankar om avvikelse från god forskningssed. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF); REK. 2020:3.

²⁶ www.codex.uu.se.

I ALLEA:s kodex listas exempel på andra avvikelser från god forskningssed. Där anges²⁷:

”Det finns även andra brott mot god forskningssed som skadar forskningsprocessens eller forskarnas integritet. Utöver de direkta brott mot god forskningssed som anges i denna kodex för forskningens integritet är det följande exempel på oacceptabelt beteende (förteckningen är ej uttömmande):

- Manipulera författarskap eller förringa andra forskares roll i eller bidrag till publikationer.
- Återpublicera stora delar av tidigare publikationer, inklusive översättningar, utan att hänvisa till eller citera originalet (självplagiat).
- Citera selektivt för att framhäva egna resultat eller för att vara redaktörer, granskare eller kolleger till lags.
- Undanhålla forskningsresultat.
- Låta bidragsgivare/sponsorer äventyra forskningsprocessens eller forskningsrapporteringens oberoende så att bias (partiskhet) introduceras eller sprids.
- I onödan öka omfattningen av undersökningens bibliografi.

- Anklaga andra forskare för oredlighet eller andra överträdelser på ett illvilligt och oberättigat sätt.
- Ge en missvisande bild av forskningsinsatser.
- Överdriva betydelsen och den praktiska tillämpbarheten av forskningsresultat.
- Försena eller på otillbörligt sätt försvåra arbetet för andra forskare.
- Missbruka en överordnad ställning för att uppmuntra till brott mot forskningens integritet.
- Ignorera andras påstådda brott mot forskningsintegriteten eller dölja institutioners olämpliga åtgärder beträffande oredlighet eller andra överträdelser.
- Inrätta eller stödja tidskrifter som undergräver kontrollen av forskningens kvalitet, s.k. rovtidskrifter²⁸ (predatory journals).

Oacceptabelt beteende i sin allvarligaste form är straffbart, men likväl måste alla ansträngningar göras för att förebygga, motarbeta och stoppa sådant beteende genom utbildning, tillsyn och handledning, och genom att skapa en positiv och stödjande forskningsmiljö.”

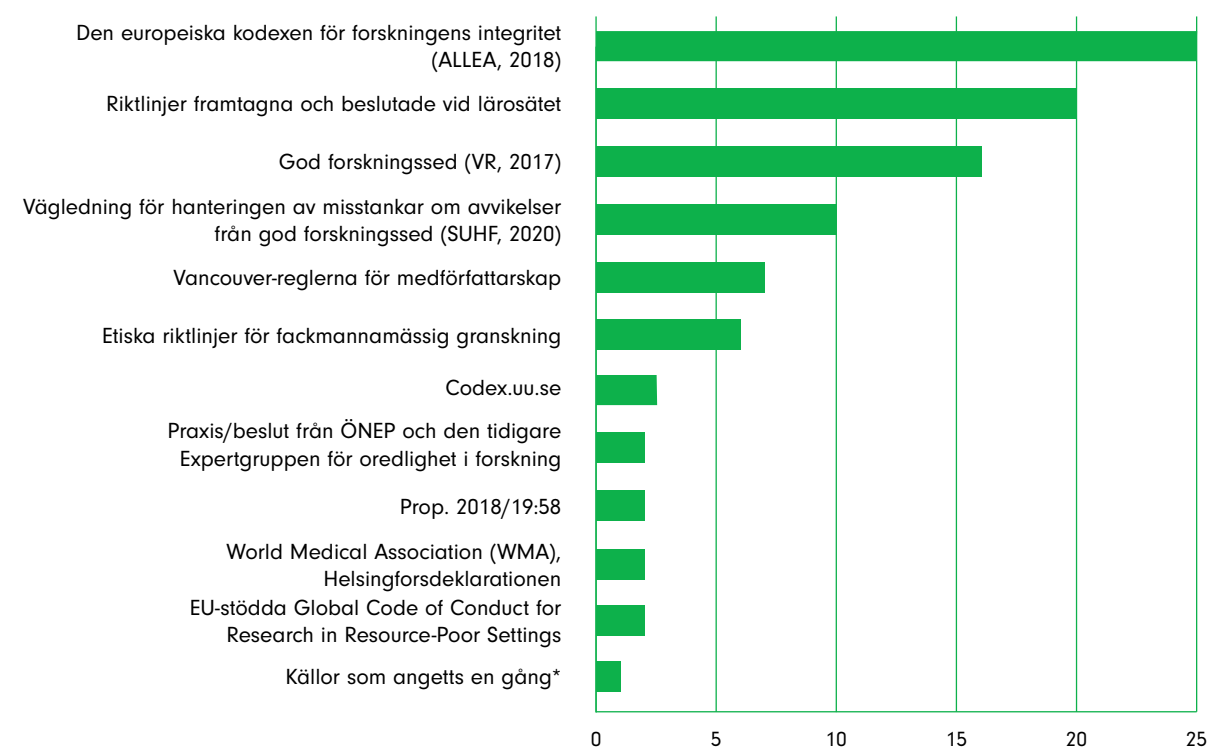
²⁷ Se kap. 3.1, s. 9 i Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Berlin: All European Academies (ALLEA); Reviderad utgåva 2018.

²⁸ Begreppet rovtidskrifter (på engelska, predatory journals) beskriver tidskrifter som mot betalning erbjuder publicering av forskningsartiklar med fri tillgång (open access), men där peer-review processen saknas eller är bristfällig.

Lärosätena utgår från samma riktlinjer, kodex och litteratur

Det råder god samsyn mellan lärosätena om vilka riktlinjer, koder och litteratur om god forskningssed de använder sig av. De tre vanligaste källorna är ALLEA, riktlinjer framtagna och beslutade vid lärosätet samt Vetenskapsrådets skrift God forskningssed. Figur 7 visar alla de källor som lärosätena angett att de använder.

Figur 7. Samtliga riktlinjer, koder och litteratur om god forskningssed som lärosätena angett att de använder sig av.

*Best Practices for Ensuring Scientific Integrity and Preventing Misconduct (OECD, 2007) • Relevanta vetenskapliga tidskrifter Plagiarism.org • USA:s Office of Research Integrity:s praxisredovisningar • EU:s dataskyddsförordning (GDPR) • SOU 2017:10 PRINTEGER - Promoting Integrity as an Integral Dimension of Excellence in Research • God sed i forskningen - SOU 1999:4 Beslut från Npof • lärosätets egna kvalitetssystem
Forskningsetik. Vägval i samhällsvetenskapliga studier av Sara Eldén (Lund, Studentlitteratur 2020)
Map ethics! A method for identifying and addressing ethical dimensions of artistic research projects by Jostein Gundersen, Nina Malterud, Anne-Helen Mydland, Aslaug Nytnes and Hans Knut Sveen (RC 2020)

Nästan alla lärosäten har riktlinjer för sin prövning

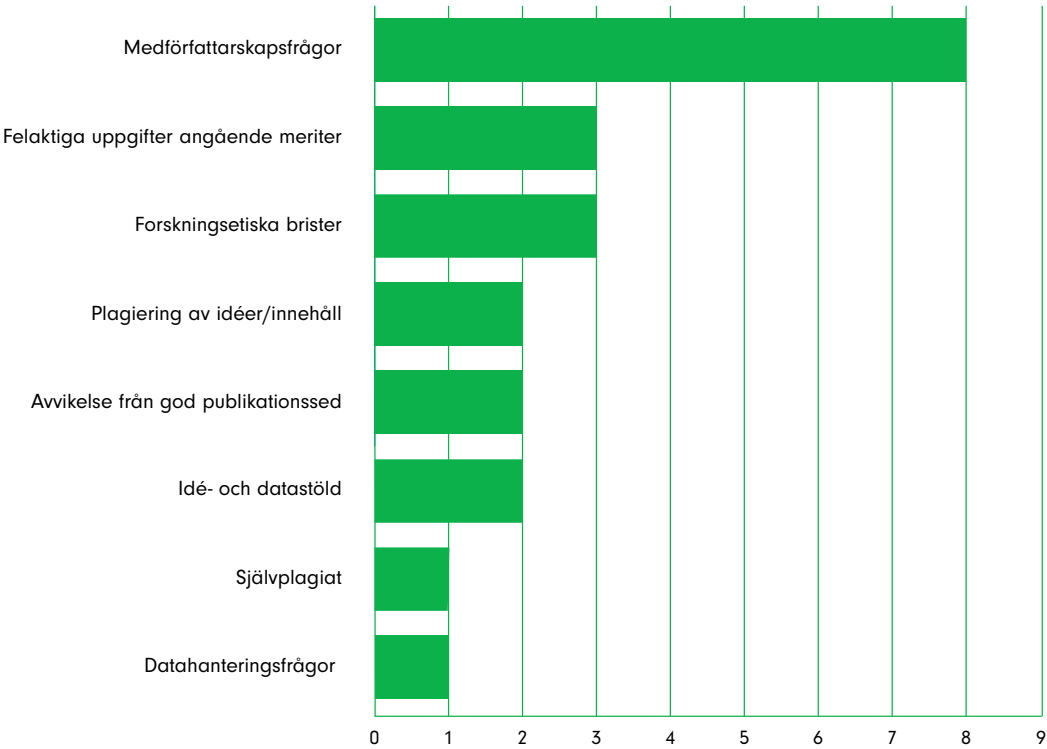
14 lärosäten har prövat andra avvikelser

28 av de 31 lärosätena uppger att de har fastställda riktlinjer för sin prövning av misstänkta avvikelser från god forskningssed. Det är en förbättring jämfört med året innan när 26 hade fastställt riktlinjer. I samtliga dessa riktlinjer framgår det när ett ärende ska överlämnas till Npof. I 19 av 28 riktlinjer framgår det även att en enskild individ kan anmäla ett ärende direkt till Npof.

Kravet på att lärosätena ska fastställa riktlinjer för sin prövning av misstänkta avvikelser från god forskningssed infördes i samband med att lagen trädde i kraft. SUHF tog då fram en rekommendation²⁹ för hur lärosätena ska hantera misstankar om avvikelser från god forskningssed genom att utforma och arbeta med sådana riktlinjer.

14 av 31 lärosäten har under året prövat andra avvikelser från god forskningssed. Det rör sig om sammanlagt 19 ärenden som omfattade 22 avvikelser. I 5 fall konstaterades att misstanken var en avvikelse från god forskningssed. År 2020 prövades 18 misstänkta avvikelser och misstankarna konstaterades vara avvikelser i 4 fall. Då var misstankarna fördelade på 9 lärosäten. Det är alltså några fler lärosäten som prövat andra avvikelser 2021 än året innan. Medförfattarskapsfrågor är liksom året innan den vanligaste avvikelsern att prövas vid lärosätena. Figur 8 nedan visar de typer av misstänkta avvikelser som prövats och figur 9 visar antalet ärenden som prövats vid respektive lärosäte.

Figur 8. Typ av andra avvikelser från god forskningssed som prövats av lärosätena 2021.

29 Rek. 2020:3 Vägledning för hanteringen av misstankar om avvikelser från god forskningssed. SUHF.

Figur 9. Antal andra misstänkta avvikelser från god forskningssed som respektive lärosäte angett att de prövat under 2021.

Korta referat av de konstaterade avvikelser från god forskningssed som prövats vid lärosätena

MEDFÖRFATTARSKAPSFRÅGA

Lärosätet bedömer att en forskare har avvikit från god forskningssed genom att ha tagit bort en medförfattares namn på en artikel utan att kommunicera detta med den berörda forskaren eller övriga medförfattare. Forskaren ska sedan ha försökt medverka till att den borttagna författaren skulle kunna tas med som medförfattare. Ämnesområdet var medicin och hälsovetenskap.

Forskningen bedömdes ha utförts vid lärosätet men forskaren hade sin anställning hos en annan forskningshuvudman. Det var därför inte aktuellt med åtgärder på individnivå. Lärosätet beslutade att uppdra åt vicerektorn att genomföra lämpliga åtgärder med anledning av ärendet och återrapportera dem till rektorn. Lärosätet beslutade också att berörda intressenter skulle meddelas rektorns beslut.

MEDFÖRFATTARSKAPSFRÅGA

Lärosätet bedömer att en forskare har avvikit från god forskningssed genom att forskaren hade utelämnat två medförfattare i ett reviderat manuskript som skickats till en tidskrift. Avvikelsen bedömdes inte vara allvarlig. Ämnesområdet var naturvetenskap.

Eftersom den berörda forskarens anställning var på väg att löpa ut, beslutades inte om några konsekvenser för forskaren och inte heller i forskningsmiljön.

AVVIKELSE FRÅN GOD PUBLIKATIONSSED

Lärosätet bedömer att två forskare avvikit från god forskningssed genom att ha publicerat ett omfattande antal artiklar av textboksliknande karaktär i artikelformat, vilket signalerar originalforskning och avviker därför från gängse publiceringsmönster. Forskarna hade även uppdrag i den vetenskapliga tidskrift där artiklarna publicerades.

Det beslutades att lärosätet skulle se till att forskarna får utbildning i god forskningssed med fokus på publicering.

FORSKNINGSETISKA BRISTER

Lärosätet bedömer att en doktorand och trehandledare avvikit från god forskningssed genom att bryta mot etikprövningslagen. Ärendet har överlämnades till Överklagandenämnden för etikprövning (ÖNEP). Ämnesområdet var samhällsvetenskap.

Handledarna entledigades från sitt handledaruppdrag. Doktoranden erbjöds förlängd anställning. Lärosätet har vidare intensifierat sin information, förtydligat rutiner och infört avstämningspunkter på fakultetsnivå samt förstärkt halvtidskontrollen vid avhandlingar.

FORSKNINGSETISKA BRISTER

Lärosätet bedömer att en forskare avvikit från god forskningssed genom att känsliga personuppgifter har behandlats utan godkännande. Bedömningen baseras på vad som framgår av ÖNEP och Åklagarmyndighetens beslut. Åklagarmyndigheten inledde inte en förundersökning eftersom man ansåg att det inte var fråga om uppsåt eller grov oaktsamhet. Ämnesområdet var samhällsvetenskap.

Lärosätet beslutade att påminna den berörda institutionen om det individuella och det organisatoriska ansvaret för att främja god forskningssed. Institutionen uppmanades vidare att inom ramen för sitt förebyggande arbete inom detta område säkerställa att det finns rutiner för information samt uppföljning och kontroll av etikprövning. Institutionen uppmanades vidare att säkerställa att personal som arbetar med forskning får nödvändig utbildning om etikprövningslagen.

Lärosätenas syn på utvecklingsområden

De flesta lärosäten har utbildningar om god forskningssed på forskarnivå

Lärosäten inför forskningsetiska råd, forskningsstöd och seminarier

Npofs arbete är en del av en större helhet med flera aktörer som ska bidra till förtroendet för svensk forskning. En ny lag och ett ändrat uppdrag för lärosätena innebär nya tolkningsfrågor, gränsdragningar och rutiner. För att fånga upp vilka för- och nackdelar lärosätena ser med den nya ordningen, vilka gränsdragningsfrågor som fortsatt finns och vilket utvecklingsarbete som sker vid lärosätena har vi i år ställt samma frågor till lärosätena som förra året. Syftet är att bidra till att sprida goda exempel mellan lärosätena och fånga upp de möjligheter och svårigheter som lärosätena ser med den nya lagen.

27 av 31 lärosäten svarar att de har beslutat om någon form av utvecklingsåtgärder för att förstärka kunskapen om god forskningssed. Året innan uppgav 22 lärosäten att de hade beslutat om utvecklingsåtgärder.

24 lärosäten svarar att utbildning om god forskningssed ingår i de kurser som doktoranderna läser och flera nämner även att inslag om god forskningssed finns i kurser på grundnivå och avancerad nivå vid lärosätet. En stor del av lärosätena uppger att utbildning om god forskningssed och tillhörande lagstiftning ingår som moment i handledarkurser eller handledarseminarier samt även i lärosätets gemensamma ledarskapsutbildningar eller forskningsledarutbildningar. Redan året innan svarade många lärosäten att utbildningar i forskningsetik på forskarutbildningsnivå och forskarledarnivå var åtgärder som redan hade införts.

Några lärosäten uppger även att de har särskilda, ibland nätbaserade, kurser om god forskningssed och genomgång av lagen som vänder sig till forskare och chefer eller till nya medarbetare och internationella forskare eller postdoktorer.

I enkätsvaren förra året var det flera lärosäten som uppgav att de planerade att inrätta forskningsetiska råd och utveckla det administrativa forskningsstödet. I flera fall har de utvecklingsåtgärderna nu genomförts. Flera lärosäten uppger att de har en forskningsetisk nämnd, råd, eller liknande, eller att forskningsstödet och handläggare fått i uppdrag att informera och fortbilda i forskningsetiska koder, lagar och principiella avgöranden genom att exempelvis arrangera seminarier och gästföreläsningar. Vid ett par lärosäten har även särskilda stödpersoner eller ombud utsetts för att kunna hjälpa till med forskningsetiska frågor under forskningsprocessen.

Utvecklad information om god forskningssed på lärosätets webbplats eller intranät nämns också, och ett lärosäte ger exempel på regelbundna informationsutskick till sina medarbetare. Några lärosäten nämner även att information och kunskap sprids genom rutindokument och checklistor. Ett lärosäte beskriver att de tagit fram en forskningsetisk policy som beskriver universitetets syn på god forskningssed och som även beskriver utgångspunkter för ansvarsfördelning. Ett par lärosäten tar upp att de numera följer upp arbetet med redlighet och god forskningssed genom att frågorna finns med i lärosätets rutiner för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling.

Ytterligare åtgärder som nämns är att biblioteket informerar om så kallade rovtidskrifter och ett lärosäte uppger att de kommer köpa in verktyg för plagiatkontroll. Seminarier och workshoppar uppges ha behandlat exempelvis Vancouverreglerna för medförfattarskap, ALLEA-kodexen eller rovtidskrifter. Ett lärosäte uppger att de planerar seminarier om datahantering.

Två lärosäten nämner även särskilda insatser för prefekter, exempelvis att de får särskilt stöd i förebyggande arbete, att de fått utbildning om lagen eller att de bjudits in särskilt till de olika kurser som arrangerats. Det har även getts förslag på fler lärosätesövergripande råd som stöd till rektorn och för erfarenhetsutbyte mellan ämnesområden. Ett lärosäte menar att det skulle vara värdefullt att god forskningssed primärt ses som en färdighet snarare än kunskapsstoff och att den färdigheten övas i ett respektfullt och öppet samtalsklimat. Något lärosäte lyfter vikten av en öppen och lärande miljö och av kollegiala forum för rådgivning och samtal om forskningsetiska överväganden. Liksom förra året föreslår ett lärosäte öronmärkta forskningsmedel om ämnet. Det ges även exempel på att det krävs mer kunskap om hur publikationsseden skiljer sig inom olika ämneskulturer.

Lärosätena föreslår fler nationella åtgärder

12 lärosäten ger förslag på olika typer av nationella kunskapsinsatser i form av utbildningar, seminarier och konferenser. Det föreslås bland annat online-utbildningar och utbildningsmaterial som alla lärosäten kan använda sig av. Ett specifikt förslag är ett särskilt utbildningsprogram för de som utbildar i forskningsetik. Dessutom efterfrågas att Npof återkommande anordnar ett seminarium med Vetenskapsrådet eller SUHF:s expertgrupp för etikfrågor som ger möjlighet till bland annat erfarenhetsutbyte. Det finns även önskemål om att Npof ger ut ett nyhetsbrev med principiella ställningstaganden och andra iakttagelser som kan vara värdefulla för lärosätena att ha med sig.

Vissa frågor behöver klargöras

Viss tveksamhet råder fortfarande om när ett ärende ska överlämnas till Npof. Några lärosäten menar att gränsen mellan vad som är en allvarlig avvikelse och inte, särskilt när det gäller plagiat, är svår att dra. Några lärosäten nämner att andra avvikelser inte får samma enhetliga bedömning på nationell nivå som de som faller under definitionen av oredlighet. Något lärosäte nämner också att andra avvikelser från god forskningssed är mer oreglerade och att utredningen av dessa därför kan vara mer komplicerad. För konstnärlig forskning nämns också att det inte alltid är tydligt eller vedertaget vad som ska gälla då det kommer till etiska frågor.

Andra frågor som tas upp är vilken preskriptionstid som bör gälla för andra avvikelser från god forskningssed. Någon efterfrågar tydligare information om nämnden identifierat om ytterligare utredning vid lärosätet bör utföras gällande andra avvikelser från god forskningssed. Någon frågar också om forskning utan de tillstånd som krävs ska ses som en avvikelse från god forskningssed eller ett brott mot exempelvis etikprovningsslagen.

Värderar oberoende prövning högt

I stort sett alla lärosäten menar att de största fördelarna med den nya lagen är att den medför en enhetlig hantering och definition av oredlighet i forskning. De menar att en extern och oberoende prövning ger goda förutsättningar för likabehandling och en rättvis prövning. Flera uppskattar att lagen har medfört en tydligare ansvarsfördelning mellan forskningshuvudmannen och forskare samt en ökad tydlighet för regler och tillämpning. Några lärosäten menar att möjligheten att överklaga beslut om oredlighet också leder till en ökad rättssäkerhet. Andra menar att den nya lagen medför att forskningsetiska frågor tas på större allvar och diskuteras mer.

Reflektioner över lärosätenas uppgifter och synpunkter

Npof konstaterar att det finns en stor tilltro till den nya lagen samt att mycket utvecklingsarbete har genomförts för att utveckla stöd för god forskningssed och riktlinjer för hur avvikelser ska hanteras. Mycket utvecklingsarbete pågår fortsatt och det efterfrågas även mer utbyte mellan forskningshuvudmän och mer nationellt samordnade åtgärder i form av utbildningar, utbildningsmaterial och konferenser. Npof:s uppdrag och begränsade resurser sätter ramarna för i vilken utsträckning vi kan ta oss an den här typen av insatser på egen hand, särskilt när vi vill måna om kortare handläggningstider. Vår avsikt är att ta fram material om nämndens verksamhet och prövning och att genomföra flera dialogmöten under det kommande året. Vi planerar även att liksom förra året anordna en konferens tillsammans med SUHF:s expertgrupp för etikfrågor.

Vi konstaterar att det även 2021 anmälades och prövades väldigt få andra avvikelser från god forskningssed vid lärosätena, 22 stycken (fördelade på 19 ärenden). Nivån är i stort densamma som året innan och det blir intressant att följa utvecklingen och vad som ligger bakom det låga antalet när antalet ärenden som prövas vid Npof är så pass mycket högre. Vi noterar att den vanligaste avvikelser som prövats vid lärosätena även 2021 gäller medförfattarskapsfrågor.

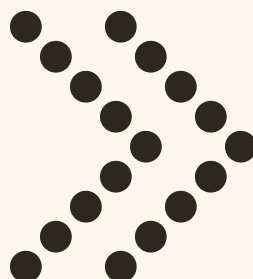
Vi ser att antalet frågor i enkäten om gränsdragningar och tolkningar av lagen har blivit färre. Frågan när ärenden ska överlämnas till Npof har ställts även i år, men mer detaljerat och inriktat på plagiering. Några lärosäten undrar om det måste vara en omfattande plagiering som kan misstänkas vara en allvarlig avvikelse från god forskningssed för att ärendet ska överlämnas till Npof. Npof menar att gränsen i vissa fall kan vara svår att dra och att den behöver bedömas från fall till fall. Vi menar samtidigt att tröskeln för överlämnande ska vara så låg som det beskrivits i förarbetena.

Redovisade uppgifter och synpunkter från övriga forsknings- huvudmän

Lagen om prövning av oredlighet i forskning omfattar, förutom universitet och högskolor, ett stort antal andra organisationer som bedriver forskning.

De har inte samma återrapporteringskyldighet som lärosätena. Men för att få en mer heltäckande bild av hur de arbetar med att stärka god forskningssed och att implementera den nya lagen har vi bett dem svara på en liknande enkät som den som skickades till lärosätena.

Nya lagen hjälp i arbetet mot oredlighet

Aktivt arbete förstärker kunskapen om god forskningssed

Många organisationer betonar fördelar med den nya lagen och att Npof nu utreder oredlighetsärenden centralt. De anser att arbetet med att förhindra oredlighet är viktigt. Flera organisationer välkomnar att den nya lagen har tydliggjort vad som är oredlighet och ökat rättssäkerheten. Några organisationer menar att lagen kan leda till fler diskussioner om god forskningssed och att fler tar oredlighet på större allvar. Andra fördelar är att lagen betonar forskarens ansvar och tydliggör ansvarsfördelningen mellan forskningshuvudmannen och forskaren. Speciellt mindre organisationer menar att det kan vara till stor fördel att prövningen sker avskilt från organisationen.

Det sker ett mycket aktivt arbete för att utbilda om aktuell lagstiftning i allmänhet och att förstärka kunskapen om god forskningssed vid de olika organisationer som har svarat på enkäten. I huvudsak riktar organisationerna utbildningsinsatser till chefer och forskare inom den egna verksamheten. Bland annat erbjuder de föreläsningar, seminarier och diskussionsforum samt sprider olika utbildningsmaterial. Några organisationer informerar om god forskningssed och lagstiftning via nyhetsbrev och webbplatser.

En del samverkar med andra organisationer som en del av utbildningsinsatserna. Arbete med att ta fram utbildningspaket till nya medarbetare pågår också, för att säkerhetsställa att personalen är uppdaterad. Några organisationer framför önskemål om att Npof ska förse dem med utbildningsmaterial i form av presentationer eller diskussionsunderlag.

Stort behov att utarbete rutiner

Det är tydligt att arbetet med att fram rutiner för att hantera miss-tankar om oredlighet fortfarande till stor del kvarstår hos många av dessa organisationer. 6 av 43 organisationer har fastställt rutiner för överlämning av ärenden till Npof. Bland de övriga som svarade på enkäten har ungefär hälften planer på att ta fram rutiner, och många anger att det ska ske inom det närmaste året.

Tre regioner har angett att de har prövat ärenden om oredlighet i forskning eller andra avvikelser från god forskningssed, men de har inte angett vilket innehåll och karaktär ärendena haft.

Oklart vem som är forskningshuvudman

Flera organisationer pekar på problem med att bedöma vem som är forskningshuvudman. Problemen har framför allt blivit aktuella i samarbeten mellan olika aktörer.

Hur mycket utredning som bör ske lokalt innan man lämnar över ett ärende till Npof är ett annat gränsdragningsproblem som några organisationer nämner. Lärosätena tog upp problemet redan förra året.

Oro för ogrundade anmälningar och felriktat fokus

Reflektioner över övriga forskningshuvudmäns synpunkter

Hur samlades informationen in?

En enkät skickades till 60 statliga myndigheter (de myndigheter som ingår i Vetenskapsrådets nätverk för forskande myndigheter), 290 kommuner, 21 regioner och 13 enskilda utbildningssamordnare. Enkäten var frivillig och vände sig till de som bedömde att de varit forskningshuvudmän under 2020 eller 2021. Enkäten besvarades av 43 organisationer, medan 68 svarade att de inte bedrivit någon forskning under den aktuella tidsperioden. Svarsfrekvensen var 37 procent hos myndigheter, 67 procent hos regioner, 1 procent hos kommuner och 31 procent hos enskilda utbildningssamordnare. Enkäten skickades inte till återstående forskningshuvudmän som omfattas av lagen, som staten i form av aktiebolag eller stiftelser, eftersom vi bedömde att det var för tidskrävande att identifiera dessa aktörer.

Fyra organisationer är oroliga att möjligheten att anmäla ärenden anonymt kan leda till ogrundade anmälningar. De menar att det kan vara rättsosäkert och leda till onödig stress för de forskare vars forskning blir föremål för en grundlös anmälan.

Tre organisationer uttrycker viss oro över att mer fokus kommer läggas på de avvikelser från god forskningssed som är oredlighet på bekostnad av andra avvikelser. Någon påpekar också att eventuella problem med olika riktlinjer kvarstår för de ärenden som inte är oredlighet och menar att det vore bättre om alla ärenden utreddes nationellt.

Två organisationer tror att det finns risk att lagen om prövning av oredlighet i forskning kan avskräcka från forskning eller leda till själv-censur på grund av rädsla för att "göra fel".

Det är glädjande att se det mycket aktiva utbildningsarbetet som pågår inom de organisationer som svarat på enkäten. Det är nämndens avsikt att ta fram utbildningsmaterial och sammanställa diskussionsunderlag som kan användas som stöd vid olika utbildningsinsatser om lagen och Npofs arbete. För närvarande har det fått stå åt sidan, eftersom arbetet med att effektivisera ärendehantering och minska handläggningstiderna har prioriterats. Men vi kommer att ta upp det inom de närmaste åren.

Det är samtidigt tydligt att en hel del arbete kvarstår för att fastställa rutiner och struktur för överlämnande av ärenden till nämnden. Det är därför glädjande att se att arbetet pågår hos många organisationer och att det planeras vara klart under 2022. Samtidigt har en förhållandevis stor andel av forskningshuvudmännen ännu inte planerat när eller att rutiner ska tas fram. Eftersom ett effektivt överlämnande är avgörande för en god start på ärendehandläggningen hos Npof, är vi måna om att forskningshuvudmännen prioriterar det här arbetet.

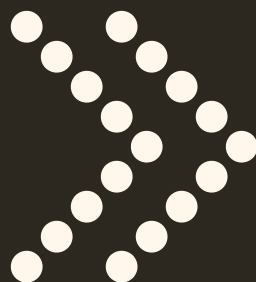
De gränsdragningsfrågor som tagits upp kan till exempel klargöras genom sådana rutiner och de brukar även falla ut av omständigheterna i de enskilda fallen. De kommer till del även att tas upp ytterligare av Npof på vår nya webbplats. Vi ser inte i nuläget att oron för grundlösa, anonyma anmälningar som tas upp är befogad. Under de första två åren har bara tre anonyma anmälningar kommit till nämnden och det finns ingen stark indikation på att just dessa skulle ha sitt ursprung i något annat än misstankar om oredlighet.

Överlag konstaterar vi att synen på lagen är positiv i den här gruppen forskningshuvudmän och att de anser att arbetet med att förebygga oredlighet i forskning är angeläget. Npof ser fram emot att följa och vara ett stöd i det pågående utvecklingsarbetet under de närmaste åren.

Avslutande diskussion

Lagen om prövning av oredlighet i forskning och Npof kom till för att ytterligare stärka förtroendet för svensk forskning, både inom Sverige, i samhället i stort, och i omvärlden. Npof ser sig som en del av ett större sammanhang med flera olika aktörer inom svensk forskning. Det främsta syftet är att verka för att upprätthålla och stärka förutsättningarna för att svensk forskning bedrivs enligt god sed. Vi vill genom våra beslut, den här årliga rapporten och vår övriga kommunikation bidra till lärandet och det förebyggande arbetet, inte bara inom den organisation olika beslut berör, utan även i forskarsamhället i övrigt. Vår förhoppning är också att Npof kan verka som en nationell knutpunkt för arbetet mot oredlighet i forskning, där vårt arbete kan skapa förutsättningar för att aktörer inom forskarsamhället ska kunna lära av varandra.

Vad kan vi göra mer av?

Vi har under våra två första verksamhetsår fått nästan tre gånger så många ärenden som vi initialt dimensionerades för. Resurserna är därför begränsade och det har tvingat oss till en stram prioritering av vår verksamhet. Under 2022 prioriterar vi bland annat att öka användarvänligheten och självservicen på vår webbplats. Vi vill utveckla vår information och vårt stöd till både anmälare och anmälld. Det ska vara tydligt vilken information nämnden behöver tillgång till för sin bedömning av både anmälda och överlämnade ärenden. Det ska också göras tydligare vad som förväntas av den som har blivit anmälld. Vi ser bland annat ett behov av mer stöd kring vad ett yttrande till nämnden bör innehålla och att skapa en större förståelse för yttrandenas betydelse så att de bättre svarar mot de frågor som ska besvaras i ett ärende.

Förhoppningen är att detta samlat kommer att bidra till att vi redan från början får tillgång till viktig och relevant information, vilket i sin tur kommer att effektivisera handläggningen av ärenden. Kopplat till arbetet med webbplatsen arbetar vi även med att införa ett nytt system för ärendehantering som innebär mindre manuell hantering. Vår förhoppning är att det kommer hjälpa till att korta handläggningstiderna genom att de administrativa delarna av arbetet effektiviseras.

Vår ambition är att nämndens arbete ska bidra till lärande, kommunikation och samverkan om god forskningssed. Vi ser ett behov av att vidareutveckla och utöka vår externa kommunikation. Arbetet med detta fortsätter successivt, även om vi till en början har lagt större fokus på annat utvecklingsarbete. Vi har för avsikt att framöver utöka vårt arbete med att aktivt informera om Npof. Som del av det arbetet planerar vi att ta fram material om oss och våra beslut, genomföra dialogmöten och i högre grad delta i seminarier, konferenser och nätverk. Vi vill på det sättet bättre nå ut med information om nämndens roll och våra bedömningar, men också fånga och diskutera de frågor som diskuteras i verksamheterna. Att vi stärker vår kommunikation innebär dock inte att vi tar över forskningshuvudmännens ansvar för sin verksamhet och sina forskare.

Apropå roller och ansvarsfördelning, har vi under åren sett att det förekommer missförstånd om vår roll och andra aktörers roller. Det handlar dels om att vissa forskningshuvudmän är osäkra på hur mycket utredningsarbete de behöver göra innan de kan besluta om att överlämna ett ärende till nämnden. Dels handlar det om hur de kan ta vid för att utreda "andra avvikelser" när nämnden fattat sitt beslut. För att tydliggöra hur vi ser på vår roll och forskningshuvudmannens roll kommer vi att utveckla informationen på vår webbplats. Vi ser även att man ibland blandar ihop oss med de myndigheter som arbetar med etikprövning och tillsyn av etikprövningslagen. För att undvika liknande missförstånd kommer vi att jobba med att förtydliga vår roll och gränsdragningen mellan oss och andra myndigheter i vår kommunikation.

Npofs arbete spelar en avgörande roll för att upprätthålla förtroendet för det pågående, övergripande arbetet med att motverka oredlighet i forskning. En viktig del är att oredlighet som ägt rum faktiskt kommer till nämndens kännedom. Det finns därför skäl att reflektera över de ärenden som kommer in och de som eventuellt inte kommer in. Detta för att värna förtroendet och att våra resurser fokuseras på rätt ärenden.

Många av ärendena som kommer in rör forskare i konflikt med varandra. Det kan till en början vara svårt att se om det är misstankar om oredlighet som lett till en konflikt eller om det tvärtom är konflikten som lett till en anmälan om misstankar om oredlighet. Om det är fråga om oredlighet spelar detta ingen roll, men om en anmälan används endast för att smutskasta eller sabotera för någon är det givetvis något som måste stävas. Vi uppfattar att forskningshuvudmännen skulle kunna bidra ytterligare till att förebygga konflikter och eventuella okynnesanmälningar. Hittills bedömer vi att problemet med okynnesanmälningar är litet, men vi fortsätter att följa utvecklingen framöver.

Vad kan andra göra mer av?

Mycket utvecklingsarbete om kunskapen om god forskningssed har redan skett och sker fortsatt. Många lärosäten informerade redan förra året om att utbildning om god forskningssed ingår i kurser på forskarutbildningsnivå och för handledare. Under 2021 uppger flera lärosäten att olika kollegiala råd för god forskningssed inrättats, att stödpersoner utsetts eller att forskningsstödet fått särskilda uppdrag att verka för god forskningssed genom seminarier och information på webb och intranät. Npof ser mycket positivt på det fortsatta utvecklingsarbetet.

Vi ser dock fortfarande ärenden som hade kunnat undvikas genom ytterligare förebyggande åtgärder och utbildning i forskningshuvudmännens regi. Exempel på detta är ärenden med ursprung i slarv eller okunnighet snarare än i uppsåtlig oredlighet. Vi ser här behov av bland annat utbildning och infrastruktur för fil- och datahantering, förvaring och arkivering. Vi har också haft ärenden som kunde ha undvikits genom bättre rutiner för plagieringskontroll och kontroll av bildduplicering.

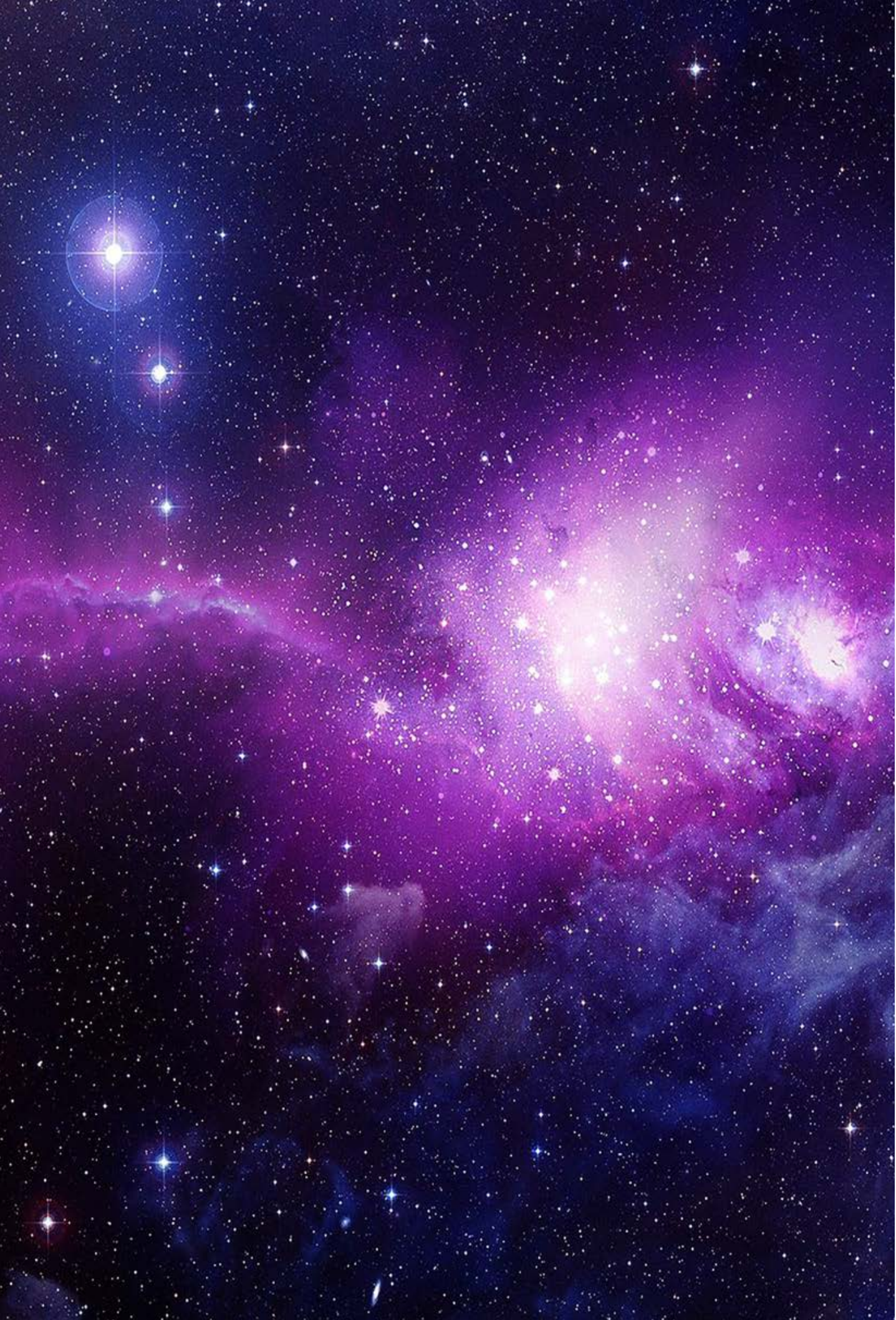
Utöver det mer praktiska arbetet med olika mjukvaruverktyg och infrastruktur ser vi i vissa fall behov av att stärka kunskaperna i projektledning och ledarskap. Som nämnts ovan bottnar flera ärenden i personkonflikter mellan forskare, som vi menar hade kunnat förebyggas med en tydligare projektstruktur samt arbets- och ansvarsfördelning redan i ett tidigt skede av projektarbetet. Vi tror att flera av de ärenden som prövats av nämnden hade kunnat undvikas om rollfördelningen och vem som är ansvarig för vad, hade fastställts från början och även uppdaterats under projektens gång.

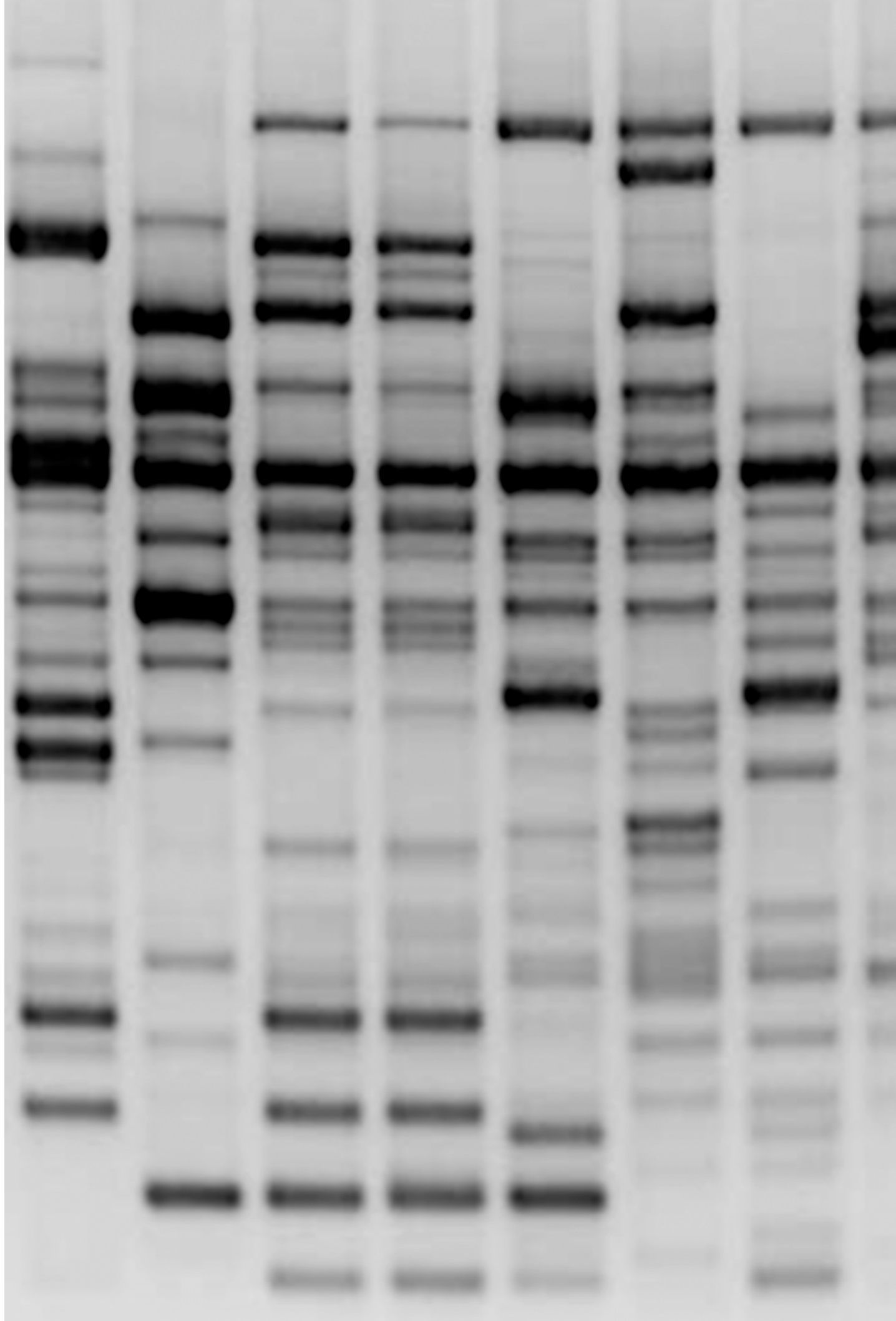
Med anledning av det vi diskuterat ovan, är det viktigt att det är tydligt vem som är forskningshuvudman för ett projekt eftersom det följer skyldigheter med det, och en otydlighet kan drabba de inblandade forskarna. En del av regionerna har lyft fram att det kan vara svårt att avgöra vem som är forskningshuvudman. Vi kan även se att det ibland är otydligt när nämnden tar emot ärenden, exempelvis när det skett samarbeten mellan olika organisationer och ansvar inte bestämts på ett tidigare stadium. Eftersom lagen definierar vad en forskningshuvudman är, bedömer nämnden att frågan främst har att göra med tillämpningen av definitionen i praktiken. Vår erfarenhet är att frågan om vem som är forskningshuvudman måste avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Eftersom forskningen ibland sker i flera forskningshuvudmäns regi är det viktigt att sinsemellan klargöra olika ansvarsområden.

Slutligen vill vi understryka att det innebär en stor stress att bli anmäld för oredlighet i forskning. Det är därför viktigt att det finns stöd för den som är anmäld och i vissa fall även för anmälaren. Detta stöd behövs under hela processen, från att ett ärende initieras till efter att nämnden har fattat sitt beslut. Anmällda och anmälare är alltid välkomna att vända sig till Npof med frågor om hanteringen av ärendet, men det huvudsakliga stödet kring den utsatta situationen ska komma från arbetsgivaren. Som vi nämnt bottnar många ärenden i konflikter av olika slag och de inblandades arbetssituation kan ha varit ansträngd en längre tid. Därför kan det finnas behov av ytterligare stöd för konflikt- och stresshantering.

Avslutande ord

Vi hoppas att mer ska gå att lära av våra beslut för att kunna arbeta förebyggande ute i verksamheterna. Det handlar om att lära av både det som gått rätt och snett, och inte om att skapa en rädsla för att göra fel. Det handlar om att skapa ett ökat kunnande, större trygghet och tydligare stödstrukturer. Vi behöver lära av varandra och diskutera hur vi kan förebygga att misstag sker i vår egen verksamhet.

Den första januari 2020 trädde lagen om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning i kraft. Då bildades även Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (Npof) med uppgiften att utreda oredlighet i forskning. Npof har fått i uppdrag av regeringen att varje år ta fram en rapport med en sammanställning av de beslut nämnden fattat under föregående år samt de återrapporteringar som skett till Npof från forskningshuvudmännen och lärosätena. Syftet med rapporten är att bidra till kunskapsspridning, omvärldsorientering och enhetlighet.